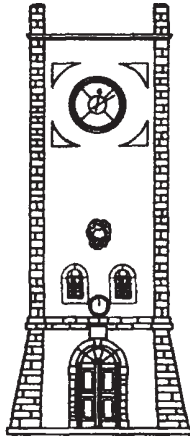

ΠΡΕΒΕΖΑ Β΄

Πρακτικά του Δεύτερου Διεθνούς Συμποσίου
για την Ιστορία και τον Πολιτισμό της Πρέβεζας
(16-20 Σεπτεμβρίου 2009)

Τόμος Ι

Επιστημονική Επιμέλεια
Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου & Χρήστος Σταυράκος

Επιμέλεια Έκδοσης
Νίκος Δ. Καράμπελας & Michael Stork

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΔΗΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ
ΙΔΡΥΜΑ ΑΚΤΙΑ ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ

ΠΡΕΒΕΖΑ 2010

Copyright © 2010

University of Ioannina, Municipality of Preveza, Actia Nicopolis Foundation

University of Ioannina

University Campus, 451 10 Ioannina, Greece

Municipality of Preveza

El. Venizelou & 1, Pachoumi str., 481 00 Preveza, Greece

Actia Nicopolis Foundation

114, Antistaseos str., 481 00 Preveza, Greece

Tel.: +30-26820-22233 / email: actia@otenet.gr

ISBN 978-960-99475-1-0 [vol. I]

978-960-99475-0-3 [set]

Collection and verification of papers: Vassilis Polychronopoulos

Digital editing of images: Yiannis V. Papalexis

Symbol of the Symposium: Clock tower of Preveza (1752). Drawing of the south façade

Each paper reflects its author's style of language.

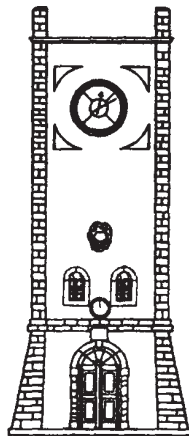
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form, or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior written permission of the publisher and the writer of each paper of the proceedings.

PREVEZA B

Proceedings of the Second International Symposium
for the History and Culture of Preveza
(16-20 September 2009)

Volume I

Scientific Editors

Marina Vrelli-Zachou & Christos Stavrakos

Editors

Nikos D. Karabelas & Michael Stork

UNIVERSITY OF IOANNINA
MUNICIPALITY OF PREVEZA
ACTIA NICOPOLIS FOUNDATION

PREVEZA 2010

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΔΗΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ
ΙΔΡΥΜΑ ΑΚΤΙΑ ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ

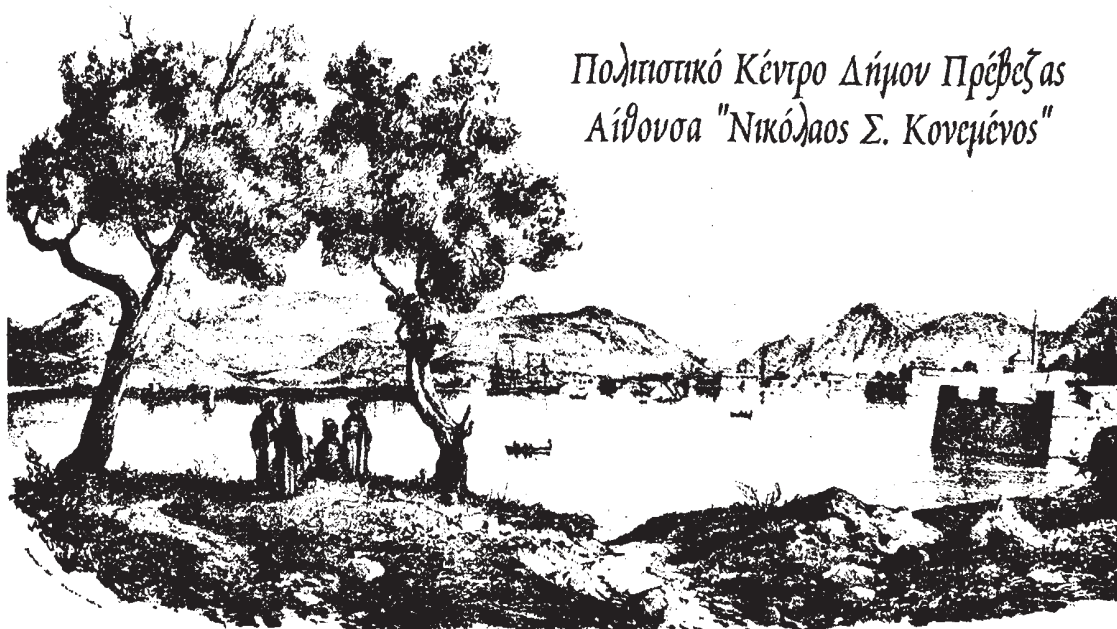
UNIVERSITY OF IOANNINA
MUNICIPALITY OF PREVEZA
ACTIA NICOPOLIS FOUNDATION

Δεύτερο Διεθνές Συμπόσιο
για την Ιστορία & τον Πολιτισμό
της Πρέβεζας

Σεπτέμβριος 16-20 / 2009 September

Second International Symposium
for the History & Culture
of Preveza

Πολιτιστικό Κέντρο Δήμου Πρέβεζας
Αίθουσα "Νικόλαος Σ. Κονεμένος"

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Μητροπολίτης Νικοπόλεως και Πρεβέζης κ. ΜΕΛΕΤΙΟΣ
Ιωάννης Π. ΓΕΡΟΘΑΝΑΣΗΣ, Πρύτανης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Γεώργιος Π. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Αντιπρύτανης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Σωτήριος Β. ΛΟΥΚΑΣ, Αντιπρύτανης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Δημήτριος Γ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ, Αντιπρύτανης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
*Ευάγγελος ΧΡΥΣΟΣ, Γενικός Γραμματέας του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινο-
βουλευτισμό και τη Δημοκρατία, ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών*
Μαρία ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ-ΠΕΛΕΚΙΔΟΥ, Ομότιμη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Δημήτριος ΠΑΝΟΖΑΧΟΣ, Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Ηπείρου
Βασίλειος ΙΩΑΝΝΟΥ, Νομάρχης Πρέβεζας
Μιλτιάδης ΚΛΑΠΑΣ, Δήμαρχος Πρέβεζας

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

*Γεώργιος Π. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Αντιπρύτανης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Καθηγητής Τμήματος
Ιστορίας-Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*
*Γεώργιος ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ, Ομότιμος Καθηγητής Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου
Ιωαννίνων*
Μιχαήλ ΚΟΡΔΩΣΗΣ, Καθηγητής Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
*Βασίλειος ΝΙΤΣΙΑΚΟΣ, Πρόεδρος Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας, Καθηγητής Τμήματος Ιστορίας-
Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*
*Αγγελική ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας Πανε-
πιστημίου Ιωαννίνων*
*Μαρίνα ΒΡΕΛΛΗ-ΖΑΧΟΥ, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας Πανε-
πιστημίου Ιωαννίνων*
*Χρήστος ΣΤΑΥΡΑΚΟΣ, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου
Ιωαννίνων*
Σταύρος ΜΑΜΑΛΟΥΚΟΣ, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Αρχιτεκτόνων Πανεπιστημίου Πατρών

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος Μαρίνα ΒΡΕΛΛΗ-ΖΑΧΟΥ, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τμήματος Ιστορίας-
Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Αντιπρόεδρος Νίκος Δ. ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ, Πρόεδρος του Ιδρύματος Ακτία Νικόπολις
Γραμματέας Χρήστος ΣΤΑΥΡΑΚΟΣ, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Ταμίας Γεράσιμος ΣΟΛΔΑΤΟΣ, Πρόεδρος Κοινοφελούς Επιχείρησης Δήμου Πρέβεζας
Μέλος Σοφία ΛΑΧΑΝΑ, Αντιδήμαρχος Δήμου Πρέβεζας
Μέλος Βαρβάρα Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Αντιπρόεδρος του Ιδρύματος Ακτία Νικόπολις

Η είσπραξη των προξενικών δικαιωμάτων στην περιοχή του Αμβρακικού κόλπου κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα: Ένα πρόβλημα στις σχέσεις προξένων της Βενετίας στην Άρτα και βενετικών αρχών της Πρέβεζας

ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ 18^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ σημειώθηκαν στον ελληνικό και ευρύτερο βαλκανικό χώρο μεγάλες οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές που δημιούργησαν και τις προϋποθέσεις για τον κοινωνικό οικονομικό μετασχηματισμό των Βαλκανίων κατά το 19^ο αιώνα. Σ' αυτή τη πορεία συνέβαλλε η ανάγκη των ευρωπαϊκών κρατών για φθηνές πρώτες ύλες (βαμβάκι, μαλλί, μετάξι, καπνό, κερι) από μια νέα πηγή αγαθών, την Οθωμανική Αυτοκρατορία, αλλά και η ανάγκη διοχέτευσης των βιομηχανικών προϊόντων τους, κυρίως των υφασμάτων τους, στο καταναλωτικό κοινό της απέραντης αυτής χώρας. Όλα αυτά ήταν συνέπεια της οικονομικής ανάπτυξης της Δύσης, της κυριαρχίας του ελεύθερου εμπορίου και της βαθμιαίας ενσωμάτωσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στη διεθνή αγορά.¹

Η Άρτα, σημαντικό διοικητικό και εμπορικό κέντρο του ελλαδικού χώρου ήδη από την υστερομεσαιωνική περίοδο και φυσικό επίγειο της πλούσιας σε πρώτες ύλες ηπειρωτικής ενδοχώρας, ήταν επόμενο να προσελκύσει το ενδιαφέρον των Ευρωπαίων, που την εξεταζόμενη περίοδο άρχισαν σταδιακά να συστήνουν εκεί εμπορικά προξενεία. Στο πλαίσιο του διεθνούς αυτού ανταγωνισμού οι Βενετοί, αν και το κράτος τους βρισκόταν σε προϊούσα παρακμή,² αποφάσισαν να ιδρύσουν προξενείο στην Άρτα, με σκοπό την εξυπηρέτηση των υποθέσεων πολλών βενετών υπηκόων που εμπορεύονταν στην περιοχή. Οι κύριοι λόγοι της λήψης αυτής της απόφασης ήταν δύο: 1) η συνθήκη του Passarowitz (ή Požarevac 1718),³ που τερμάτισε τον τελευταίο βενετοτουρκικό πόλεμο και δημιούργησε τις προοπτικές για ανάπτυξη εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των δύο κρατών και 2) η σύσταση προξενείου στην Άρτα από τους Γάλλους (1702), βασικών ανταγωνιστών των Βενετών στο εμπόριο της περιοχής.⁴ Έτσι, με πρώτο Βενετό επιτετραμμένο το Γεώργιο Κουμάνο αρχίζει στην Άρτα μια αδιάλειπτη σειρά προξένων κυρίως Ελλήνων που είχαν αποκτήσει τη βενετική υπηκοότητα. Η συνεχής παρουσία αυτών των εκπροσώπων της Γαληνότατης Δημοκρατίας μέχρι το 1797, την εποχή δηλαδή της κατάκτησής της από τον Ναπολέοντα και της οριστικής πτώσης της,⁵ αποδεικνύει και τις αυξη-

¹ Βλ. MANTRAN 1970, 384· ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ 1988, 21-68· ΚΑΤΣΙΑΡΔΗ-HERING 1986, 1-4· İNALCIK & QUATAERT 1994, 2-3, 6, 384.

² Βλ. LUZZATO 1954, 14, 17-20· SELLA 1968, 104-105· MCNEIL 1974, 217, 222.

³ Η συνθήκη του Passarowitz υπογράφηκε στις 21 Ιουλίου 1718 από τον αυτοκράτορα της Αυστρίας Κάρολο ΣΤ' και τον σουλτάνο Αχμέτ Γ'. Η ομώνυμη εμπορική συνθήκη υπογράφηκε λίγες μέρες αργότερα στις 27 Ιουλίου. Για το κείμενο της συνθήκης βλ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ 1999.

⁴ Για το προξενείο της Γαλλίας στην Άρτα βλ. σχετικά ΣΙΟΡΟΚΑΣ 1981.

⁵ Για τη πτώση της Γαληνότατης Δημοκρατίας βλ. McCLELLAN 1931· DUMAS 1964-1965.

μένες εμπορικές σχέσεις Βενετίας και Άρτας καθ' όλη τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα. Το βενετικό προξενείο της Άρτας άρχισε ουσιαστικά να λειτουργεί από το 1723 και σε αυτό υπηρέτησαν αξιόλογοι πρόξενοι όπως ο Γ. Κουμάνος, μέλη της οικογένειας Παγκάλου και ο Γ. Βρυώνης.⁶

Για την αντιμετώπιση των λειτουργικών δαπανών του προξενείου οι προξενικές αρχές της Βενετίας στην Άρτα στηρίζονταν κυρίως στα προξενικά δικαιώματα, τους διάφορους δηλαδή δασμούς που πληρώνονταν από τους Βενετούς εμπόρους οι οποίοι συναλλάσσονταν στην περιοχή.⁷ Τα δικαιώματα αυτά καθορίστηκαν για πρώτη φορά με το διάταγμα της Γερουσίας στις 2 Μαρτίου 1719 και προορίζονταν για την κάλυψη των εξόδων του προξενείου.⁸ Παράλληλα, το διάταγμα της Γερουσίας που καθόριζε το ύψος των βενετικών προξενικών δικαιωμάτων λειτουργούσε σα συμβόλαιο, ώστε ο πρόξενος, ως ένα από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη, να συμφωνεί ότι τα δικαιώματά του δε θα επεκτεινόταν χωρίς τη συγκατάθεση και την άδεια των βενετικών αρχών. Είναι βέβαια αυτονόητο, ότι όσο μεγαλύτερος ήταν ο όγκος και η αξία των διακινούμενων προϊόντων, τόσο υψηλότερα ήταν και τα έσοδα των προξένων.

Τα κύρια προξενικά δικαιώματα ήταν το *cot(t)imo* και το *ancoraggio*.⁹ Το *cotimo*¹⁰ αποτελούσε το βασικότερο και τακτικότερο δασμό που απαιτούσαν τα κράτη που είχαν συστήσει προξενεία στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, για να παρέχουν ως αντισταθμισμα προστασία στα εμπορικά πλοία των υπηκόων τους.¹¹ Με το *cotimo* καθοριζόταν ένα ποσοστό 1%, χωρίς καμιά επιπλέον αύξηση ή μείωσή του, στα εμπορεύματα τόσο των Βενετών υπηκόων όσο και των ξένων που διακινούνταν με βενετικά πλοία στα λιμάνια και τις σκάλες της δικαιοδοσίας του προξενείου.¹² Το *ancoraggio* ήταν το προξενικό δικαίωμα του αγκυροβολήματος των βενετικών πλοίων στο λιμάνι και εισπραττόταν κατά τον απόπλου τους. Αρχικά το *ancoraggio* ήταν 300 άσπρα (2½ γρόσια) και υπήρχε ειδικός όρος στη συνθήκη του Passarowitz, που το

⁶ Για το προξενείο της Βενετίας στην Άρτα τον 18^ο αιώνα βλ. ΒΕΤΣΙΟΣ 2007.

⁷ Οι προξενικές αρχές της Άρτας δεν πληρώνονταν από το βενετικό δημόσιο αλλά από τους εμπόρους, οι οποίοι τους κατέβαλλαν τα προξενικά δικαιώματα. Σε κάποιες, όμως, περιπτώσεις έπαιρναν ένα βοήθημα από το γενικό προβλεπτή Θάλασσας ή από τους προβλεπτές της Λευκάδας, για να αντιμετωπίσουν έκτακτες ανάγκες (απελευθέρωση αιχμαλώτων, δωροδοκία Οθωμανών αξιωματούχων). Συγκεκριμένα το Μάιο του 1750 ο γενικός προβλεπτής Giovanni Battista Vitturi έστειλε στο Marin De Luna 124 τσεκίνια για να απελευθερώσει Βενετούς υπηκόους που είχαν φυλακιστεί από το βοεβόδα της Άρτας. Από το 1756 και μετά φαίνεται ότι θεσμοθετήθηκε η αποστολή ενός μηνιαίου χρηματικού βοηθήματος ύψους τεσσάρων τσεκινιών το μήνα λόγω των οικονομικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε ο υποπρόξενος. Τα χρήματα αυτά προέρχονταν από το ταμείο του βενετικού προξενείου της Πάτρας και προορίζονταν για την κάλυψη των λειτουργικών εξόδων του υποπροξενείου. Βλ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ 2002, 277· ΒΕΤΣΙΟΣ 2007, 102-103.

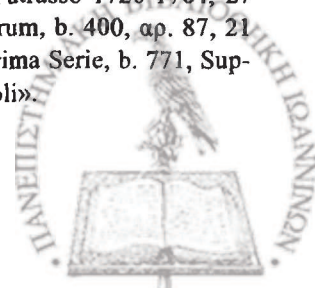
⁸ Archivio di Stato di Venezia (A.S.V.), Cinque Savi alla Mercanzia, Consoli e Viceconsoli in genere, b. 21 – Seconda Serie, Consoli Veneti in Levante, b. 31, Quaderno 250, χ.α., τμήμα β', 2 Μαρτίου 1719.

⁹ Για τα προξενικά δικαιώματα σχετικά βλ. ΣΑΘΑΣ 1977, 20, 24· ΛΑΜΠΡΟΣ 1911, 210· ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ 1972, 70, υποσημ. 3· ΜΟΑΤΣΟΣ 1969, 239· ΓΑΒΡΗΛΙΑΔΗ 1999, 30· ΓΑΒΡΗΛΙΑΔΗ 1998-1999, 336· ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ 2004, 590-591· ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΟΥ 2006, 73-79· ΒΕΤΣΙΟΣ 2007, 102-117.

¹⁰ A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Consoli e viceconsoli in genere, b. 21, Articolo della Pace No 25: «E nelle scale ... li mercanti tanto Venetiani, quanto d' altri ... debbano di tutte le mercanzie pagare alli loro baili e consoli il diritto dell cottimo detto consolato senza oppositione di persona alcuna». Βλ. επίσης ΒΟΕΡΙΟ 1856, 204: «Imposizione che i Consoli delle scale del Levante mettono sui vascelli, d' un tanto per cento».

¹¹ Βλ. ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ 1972, 72.

¹² A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Consoli e Viceconsoli in genere, b. 21, 2 Μαρτίου 1719 – Seconda Serie, Consoli Veneti in Levante, b. 31, Quaderno 250, χ.α., τμήμα β', 22 Νοεμβρίου 1703, 8 Φεβρουαρίου 1719, 27 Φεβρουαρίου 1719, 27 Μαΐου 1720, 22 Αυγούστου 1720, 24 Ιανουαρίου 1733 – Consoli Veneti in Levante, Rodi – Soria, b. 32, 8 Φεβρουαρίου 1719, 23 Φεβρουαρίου 1719 – Lettere dei Consoli, Patrasso 1720-1764, 27 Μαΐου 1783, 27 Ιουνίου 1783, Πάτρα 30 Μαΐου 1789 – Prima Serie (Consoli), Diversorum, b. 400, αρ. 87, 21 Σεπτεμβρίου 1786, b. 401, αρ. 80, 19 Μαΐου 1793, b. 632, χ.α., 30 Νοεμβρίου 1793 – Prima Serie, b. 771, Suppliche per ottenere consolati, έγγραφο σε φάκελο που επιγράφεται «Emolumento ai consoli».

επέβαλε με το άρθρο 25, χωρίς μάλιστα να κάνει διάκριση σε μικρά και μεγάλα πλοία, που μετέφεραν φορτίο ή όχι.¹³ Το ύψος του *ancoraggio*, όμως, καθορίστηκε τελικά ανάλογα με το είδος και τη χωρητικότητα του πλοίου.¹⁴

Γενικά η εισπραξη των προξενικών δικαιωμάτων παρουσίαζε ιδιαίτερες δυσκολίες, αν κρίνουμε από τα συνεχή παράπονα των προξενικών αρχών και τις επισημάνσεις τους για λήψη αυστηρότερων μέτρων από τις βενετικές αρχές. Η απώλεια εσόδων από τα προξενικά δικαιώματα προκαλούσε μεγάλες οικονομικές δυσχέρειες στις προξενικές αρχές της Άρτας, όσο και αν οι ίδιες ήθελαν να τις εμφανίζουν ακόμη μεγαλύτερες.¹⁵ Έτσι, οι πρόξενοι συχνά εξέφραζαν την πικρία τους, επειδή οι καπετάνιοι των βενετικών πλοίων δε σκέπτονταν τι όφειλαν στις προξενικές αρχές της περιοχής, οι οποίες υποβάλλονταν σε τόσες δαπάνες και κόπους, για να εξασφαλίσουν την ελευθερία του εμπορίου και να διατηρήσουν την καλή φήμη της Γαληνότατης Δημοκρατίας.

Από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης του προξενείου, οι πρόξενοι με επιστολές τους στις βενετικές αρχές εξέθεταν με λεπτομέρειες τους λόγους για τους οποίους ήταν προβληματική η εισπραξη των προξενικών δικαιωμάτων στην Άρτα. Πιο συγκεκριμένα ανέφεραν ότι οι σκάλες του Αμβρακικού κόλπου που ανήκαν στη δικαιοδοσία του προξενείου ήταν πολλές, σε απόσταση από την Άρτα (αναφέρεται ότι κάποιες από αυτές ήταν 25 περίπου μίλια μακριά από την πόλη) και απομακρυσμένες η μία από την άλλη (18 με 20 μίλια η απόσταση μεταξύ τους), με αποτέλεσμα να μην μπορούν να τις ελέγχουν και οι καπετάνιοι να αποφεύγουν την καταβολή των προξενικών δικαιωμάτων. Συνήθης πρακτική ακόμη των καπετάνιων ήταν να διενεργούν λαθρεμπόριο αγκυροβολώντας σε κάποια απόσταση από τα λιμάνια του κόλπου, επικαλούμενοι αδυναμία προσέγγισης των λιμανιών είτε λόγω κακοτεχνιών στις προβλήτες τους είτε λόγω άσχημων καιρικών συνθηκών. Έτσι απέφευγαν συνήθως να θεωρούν τα απαραίτητα έγγραφα και να πληρώνουν τα ανάλογα προξενικά δικαιώματα, παρόλο που υπήρχε η δυνατότητα να αποβιβαστούν στη στεριά με βάρκες για την εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους. Η μη πληρωμή των φόρων διευκολυνόταν και από τη φυσιογνωμία των ακτών. Το όλο τοπίο της κλειστής θάλασσας του Αμβρακικού, τους κλειστούς όρμους (Φειδοκάστρου, Παλματερού κ.ά.), τις λοχμώδεις και τεναγώδεις εκτάσεις κοντά στις λιμνοθάλασσες και στις εκβολές των ποταμών, καθώς και τις συστάδες των μικρών νησιών και ερημόνησων εντός του κόλπου (Άγιος Αντώνιος, Διαπόρι, Βλάχος, Βουζνάρα, Βουβάλα, Πεθαμένος, Περανήσι, Κορωνησία), πρόσφερε φυσικά κρησφύγετα.¹⁶ Τέλος, οι πρόξενοι δεν είχαν στη διάθεσή τους ικανό υπαλληλικό προσωπικό το οποίο θα εγκαθιστούσαν στις σκάλες του Αμβρακικού για την εισπραξη των αναλογούντων δασμών.¹⁷ Για την εξασφάλιση, λοιπόν, των προξενικών δικαιωμάτων τους και για να επιλυθεί το πρόβλημα αυτό οι πρόξενοι πρότειναν να εγκατασταθεί στην Πρέβεζα ένας δικός τους εισπράκτορας, στον οποίο θα καταβάλλονταν οι αναλογούντες δασμοί από όλα τα βενετικά πλοία που εξέρχονταν φορτωμένα από τις σκάλες που βρίσκονταν εντός του Αμβρα-

¹³ A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Consoli e Viceconsoli in genere, b. 21, Articolo della Pace n° 25: «e quando partono li vascelli veneti, debbano pagare per ancoraggio aspri 300 nella forma che pagano le altre nationi de Principi amici senza prettender di vantaggio» – Consoli Veneti in Levante, Rodi – Soria, b. 32, 24 Μαΐου 1724. Βλ. επίσης ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ 1999, 479.

¹⁴ A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Lettere dei Consoli, Patrasso 1765-1794, b. 729, Πάτρα 27 Μαΐου 1783 – 30 Μαΐου 1789.

¹⁵ A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Prima Serie (Consoli), Diversorum, b. 632, χ.α, 21 Μαρτίου 1728, 15 Ιουνίου 1728 – Lettere dei Consoli, Patrasso 1765-1794, b. 729, 27 Ιουνίου 1783, 8 Μαρτίου 1784.

¹⁶ Βλ. Παράρτημα εγγράφων 1 (Κέρκυρα 15 Ιουνίου 1728, 1 Ιουλίου 1728) και 2 (Κέρκυρα 1 Ιουλίου 1729). Για τους όρμους και τις νησίδες του Αμβρακικού κόλπου βλ. περισσότερα ΣΧΙΣΜΕΝΟΣ 2007, 22-26.

¹⁷ Για το υπαλληλικό προσωπικό του προξενείου της Άρτας βλ. περισσότερα ΒΕΤΣΙΟΣ 2007, 99-102.

κικού κόλπου. Άλλωστε η θέση της Πρέβεζας που δέσποζε στο στενό στόμιο του Αμβρακικού κόλπου¹⁸ καθιστούσε αδύνατη τη διέλευση των πλοίων χωρίς οι καπετάνιοι να γίνουν αντιληπτοί από τις βενετικές αρχές.

Από την άλλη πλευρά μετά την ανάκτηση της Πρέβεζας από τους Βενετούς με τη συνθήκη του Passarowitz ο διαμετακομιστικός ρόλος της πόλης ενισχύθηκε, προσελκύοντας ένα διαρκώς αυξανόμενο τμήμα από τις εμπορικές εξαγωγές και εισαγωγές της οθωμανικής ενδοχώρας (κυρίως περιοχών της Ηπείρου και της Θεσσαλίας). Η αύξηση της εμπορικής κίνησης του λιμανιού οδήγησε τις βενετικές αρχές στην ίδρυση τελωνείου στην πόλη με σκοπό να επιτύχουν τον έλεγχο του εμπορίου με την τουρκοκρατούμενη ενδοχώρα.¹⁹ Η περιοχή της Πρέβεζας, έτσι, απέκτησε ιδιαίτερη σημασία για τα πολιτικά-οικονομικά ενδιαφέροντα των Βενετών.²⁰ Στην Πρέβεζα, όπως και τη Βόνιτσα (πόλη του νομού Αιτωλοακαρνανίας, στη νότια παραλία του Αμβρακικού κόλπου), κατά την περίοδο 1718-1797 ορίζονταν ως διοικητές, με καθήκοντα πολιτικά, στρατιωτικά, δικαστικά, Βενετοί αξιωματούχοι, με τον τίτλο του προβλεπτή, που αναφερόταν στον έκτακτο προβλεπτή (*proveditore straordinario*) της Λευκάδας. Η θητεία τους ήταν τριετής. Στην πραγματικότητα, ωστόσο, λίγοι εξάντλησαν το χρονικό αυτό όριο· οι περισσότεροι είτε δεν αποδέχονταν το διορισμό τους, είτε καθυστερούσαν στην ανάληψη των καθηκόντων τους. Αυτό οφειλόταν, προφανώς, στις κακές συνθήκες διαβίωσης που επικρατούσαν στην περιοχή. Έτσι, ο έκτακτος προβλεπτής της Λευκάδας ασκούσε εποπτεία για κάποια χρονικά διαστήματα και επί της Πρέβεζας και της Βόνιτσας.²¹ Λόγω, λοιπόν, της βραχύβιας συνήθως παραμονής των αρχών στην εξουσία η εξασφάλιση των τελωνειακών δασμών αποτελούσε σημαντική πηγή εισόδων τόσο για τους ίδιους, όσο και για την πόλη.²² Η είσπραξη αυτών των δασμών όσο και των υπολοίπων φόρων πραγματοποιούνταν είτε άμεσα από τους κρατικούς υπαλλήλους, είτε έμμεσα με την εκμίσθωσή τους σε ιδιώτες.²³ Εδώ πρέπει να επισημάνουμε ότι η ενοικίαση της είσπραξης γενικά των δασμών από ιδιώτες, ήταν μια εδραιωμένη πρακτική στις βενετικές κτήσεις από τον 16^ο αιώνα· εδραιωμένη σε βαθμό που κανένας από τους φορείς της βενετικής εξουσίας δεν αμφισβητούσε την αποτελεσματικότητά της, ενώ η απευθείας είσπραξη των δασμών από τον δημόσιο μηχανισμό εφαρμόστηκε σε διάφορες εποχές ως έσχατη μόνο λύση. Επιπλέον ο φοροε-

¹⁸ Ο Άγγλος γιατρός και περιηγητής Henry Holland σημειώνει τον Οκτώβριο 1812: «Η είσοδος αυτού του εκτεταμένου θαλάσσιου πορθμού συνεχίζει να είναι πολύ στενή για δύο ή τρία μίλια και το αβαθές των υδάτων στο στόμιό του εμποδίζει την πρόσβαση πλοίων μεγάλου εκτοπίσματος. Το στενό αυτό έχει μια ξεχωριστή ημικυκλική πορεία, λόγω της προβολής μιας μακριάς λωρίδας ξηράς στη νότια πλευρά του, η οποία δοξάστηκε στην ιστορία ως το ακρωτήριο του Ακτίου», βλ. ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ 2009, 172· HOLLAND 1989, 65. Πρβλ. ΚΑΡΖΗΣ & ΚΑΡΖΗ 1987, 23· ΠΟΥΚΕΒΙΑ 1994, 275-277· ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ 2003, 82-83. Για το έλεγχο του στομίου του Αμβρακικού κόλπου βλ. ΒΕΤΣΙΟΣ 2008.

¹⁹ Βλ. ΑΡΧΟΝΤΙΔΗΣ 1983, 110.

²⁰ Ο γενικός προβλεπτής της Θάλασσας Antonio Loredan γράφει χαρακτηριστικά στο δόγη στα 1740: «... Το φρούριον και η τοποθεσία της Πρεβέζης που δεσπόζουν της εισόδου του κόλπου της Άρτας αξίζει δικαίως την εύνοιαν της Δημόσιας προστασίας. Ευθύς μετά την απόκτησιν της ο εξοχώτατος, αείμνηστος, Καπιτάν Τζενεράλ Πιζάνι είχε αναγνωρίσει την σπουδαιότητα της στρατηγικής ταύτης θέσεως την οποίαν έπρεπε να κρατήσει οπωσδήποτε η δημοκρατία», βλ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ 2002, 23-24.

²¹ Βλ. ΑΡΧΟΝΤΙΔΗΣ 1983, 16· ΠΑΠΑΔΙΑ-ΛΑΛΑ 2004, 456-457.

²² Οι τελωνειακοί δασμοί στην Πρέβεζα ρυθμιζόνταν από άρθρα «του Δασμού του Τελωνείου Λευκάδος μετά των παρ' αυτήν νησίδων, της Πρεβέζης, της Βονίτσης και άλλων χωρών εξαρτωμένων εκ του Ταμείου της Λευκάδος» (*Capitoli del Dazio della Dogana di Santa Maura, isola de Lefcada con gli scogli adiacenti, golfo do Prevesa e piazza dipendenti dalla Camera Fiscal di Santa Maura*). Οι δασμοί αυτοί συνίσταντο από τα τέλη εισαγωγής, διαμετακομίσεως και εξαγωγής. «Τα τέλη εισαγωγής ωρίζοντο προς 4½ επί τοις εκατόν επί της αξίας του εμπορεύματος, τα τέλη διαμετακομίσεως ισούντο προς το ήμισυ του εισαγωγικού δασμού, εις ο προσετίθετο και το ήμισυ του εξαγωγικού. Τα τέλη εξαγωγής ωρίζοντο εις 9 επί τοις εκατόν επί της αξίας του εξαγόμενου εμπορεύματος. Τα λαθρεμπόρια επιμωρούντο αυστηρώς, τα δε κατασχόμενα είδη επλειστηριάζοντο», βλ. ΜΑΧΑΙΡΑΣ 1951, 203-204.

²³ Για τις ενοικιάσεις και τους ενοικιαστές φόρων βλ. περισσότερα ΜΠΑΡΟΥΤΣΟΣ 2002.

νοικιαστής αντιμετωπιζόταν ως μονάδα με ειδικές ικανότητες, ο οποίος με την πείρα και την ενεργητικότητά του μπορούσε να αποφέρει στο δημόσιο ταμείο έσοδα πολλαπλάσια από αυτά που επιτύγχαναν οι δημόσιοι υπάλληλοι, όταν, αναγκαστικά η εισπραξη των φόρων γινόταν από το δημόσιο μηχανισμό.²⁴ Εννοείται ότι η εκμίσθωση των φόρων άφηνε το πεδίο ελεύθερο στις υπερβάσεις και στις καταχρήσεις των ενοικιαστών και των ενεχόμενων αξιωματούχων, με αποτέλεσμα το πραγματικό ύψος των δασμών να είναι πολύ ανώτερο από την ονομαστική τους αξία.²⁵ Ήταν όμως μια τακτική, όπως μας αφήνουν να καταλάβουμε τα αρχαιακά κείμενα, ιδιαίτερα δι-αδεδομένη. Υποθέτουμε, λοιπόν, ότι η μη πληρωμή προξενικών δικαιωμάτων στην Άρτα ωφέ-λούσε τις βενετικές αρχές της Πρέβεζας και κατ' επέκταση τους φοροενοικιαστές οι οποίοι εξα-σφάλιζαν ικανοποιητικά κέρδη από τη διέλευση των πλοίων από το στόμιο του κόλπου. Έτσι οι πρόξενοι της Άρτας, άμεσα θιγόμενοι από την ανεξέλεγκτη απώλεια των προξενικών δικαιωμά-των, όταν απευθύνονταν στις βενετικές αρχές των Επτανήσων ζητούσαν την πιστή τήρηση των διατάξεων και τον αυστηρό έλεγχο όλων των ενεχόμενων στην εισπραξη των δασμών. Ο διορι-σμός παράλληλα ενός αντιπροσώπου τους στην Πρέβεζα επιφορτιζόμενου με την εισπραξη των προξενικών δικαιωμάτων αποτελούσε πάγιο αίτημά τους.

Στα 1728 ο πρώτος πρόξενος της Βενετίας στην Άρτα Γεώργιος Κουμάνος²⁶ για να δια-σφαλίσει την εισπραξη των προξενικών του δικαιωμάτων από όλους τους Βενετούς εμπόρους που προσορμίζονταν στις σκάλες του Αμβρακικού κόλπου πρότεινε στις αρχές της Επτανήσου να επιτρέψουν το διορισμό στην Πρέβεζα ενός δικού του προσώπου που θα μεριμνούσε για την εισπραξη των δασμών. Η πρόταση αυτή του προξένου και συγχρόνως η επίμονη απαίτησή του για διορισμό δικού του εισπράκτορα στην Πρέβεζα προκάλεσαν έντονη αντιπαράθεση του ιδίου με τον προβλεπτή της Πρέβεζας Francesco Donà. Η διαμάχη οξύνθηκε, όταν ο Γ. Κου-μάνος υπέβαλε αναφορά στο γενικό προβλεπτή της θάλασσας F. Correr, έχοντας ως αίτημα την έκδοση διαταγής προς τον προβλεπτή της Λευκάδας Agostin da Riva και τον προβλεπτή της Πρέβεζας F. Donà να εγκρίνουν το διορισμό ενός δικού του εισπράκτορα στην Πρέβεζα. Όπως ανέφερε σε επιστολές του, επειδή η πόλη της Άρτας βρισκόταν σε απόσταση από τις αποβάθρες φόρτωσης των εμπορικών πλοίων του Αμβρακικού κόλπου, είχε αρκετές δυσκολίες στην εισπραξη των προξενικών δικαιωμάτων. Η τοποθέτηση ενός υπαλλήλου του στην Πρέ-βεζα που αποτελούσε μία σημαντική σκάλα στο άνοιγμα του κόλπου και την οποία υποχρεω-τικά προσέγγιζαν όλα τα βενετικά και ξένα πλοία για την καταβολή του εξαγωγικού δικαιώ-ματος 1% στις τοπικές αρχές, κρινόταν ως ιδανική λύση.²⁷ Ο F. Correr και στη συνέχεια ο Marc'Antonio Diedo, που τον διαδέχθηκε στο αξίωμα του γενικού προβλεπτή της θάλασσας, απέστειλαν επιστολές στους προαναφερθέντες προβλεπτές προτρέποντάς τους να ικανοποιή-σουν το αίτημα του Γ. Κουμάνου.²⁸ Ο προβλεπτής της Πρέβεζας F. Donà έφερε αντιρρήσεις στο διορισμό του εισπράκτορα του Γ. Κουμάνου, παρακινούμενος και από το γραμματέα του, τον D. Montesanto, καθώς κάτι τέτοιο θα ήταν σε βάρος των δικών του εισπράξεων από τη δι-

²⁴ Βλ. PEZZOLO 1990.

²⁵ Όπως αναφέρει ο TAGLIAFERRI 1978, 44: «Όποιος ισχυρίζεται ότι οι περιοχές υπό βενετική κατοχή ξεζουμίστη-καν ξεχνάει ότι μεγάλο μέρος του πλούτου που όδευε προς τη Βενετία, μέσω των φόρων, έμεινε στα χέρια των μεσαζόντων που ήταν ντόπιοι (έμποροι, πλούσιοι και ευγενείς), οι οποίοι έπαιρναν και δημόσιες θέσεις, και εκ-μεταλλευόμενοι την άγνοια ή την αδυναμία των Βενετών αξιωματούχων κατάφερναν να έχουν σημαντικό προσω-πικό όφελος». Άλλωστε, όπως έγραψε ο BRAUDEL 1998, 643, «η οικονομία καθοριζόταν από τους μεσαζόντες».

²⁶ Περισσότερα για το Γ. Κουμάνο βλ. ΒΕΤΣΙΟΣ 2007, 63-67.

²⁷ Βλ. Παράρτημα εγγράφων 1 (1 Ιουλίου 1728) και 3 (Κέρκυρα 1 Ιουλίου 1729).

²⁸ Βλ. Παράρτημα εγγράφων 1 (10 Φεβρουαρίου 1727, 28 Απριλίου 1728) και 3 (10 Ιουνίου 1728, 7 Αυγούστου 1728).

ακίνηση των πλοίων μέσω του στομίου του κόλπου.²⁹ Η άρνηση αυτή του F. Donà ώθησε το Γ. Κουμάνο, που κατηγορούσε τις βενετικές αρχές της Πρέβεζας και για άλλες παράνομες εισπράξεις δασμών, στην αποστολή νέων επιστολών στο νέο γενικό προβλεπτή της θάλασσας A. Diedo, στις οποίες περιέγραφε τη δυσχερή οικονομική του κατάσταση, που επιτεινόταν από την καθυστέρηση της εγκατάστασης του αντιπροσώπου του στην Πρέβεζα. Ζητούσε, λοιπόν, επίμονα το διορισμό του υπαλλήλου του και την άμεση καταβολή μάλιστα από τον γραμματέα του προβλεπτή της Πρέβεζας, τον D. Montesanto, όλων των προξενικών δικαιωμάτων που απώλεσε, λόγω της καθυστέρησης του διορισμού του εισπράκτορά του, και τα οποία ανέρχονταν στο ποσό των 74 τσεκινίων.³⁰ Ο ίδιος μάλιστα ο Γ. Κουμάνος μετέβη στην Πρέβεζα τον Μάιο του 1728 για να διευθετήσει αυτοπροσώπως το ζήτημα σε συζητήσεις με τον προβλεπτή της Πρέβεζας. Οι επαφές όμως του προξένου της Άρτας με τον προβλεπτή Donà απέβησαν άκαρπες, ενώ η οικονομική επιβάρυνση του Κουμάνου από τη μακρά παραμονή του στην Πρέβεζα για την επίλυση της διαφοράς κρίθηκε από τον ίδιο ιδιαίτερα επιβαρυντική.³¹ Στις αιτιάσεις αυτές του Γ. Κουμάνου απάντησε με επιστολές του ο F. Donà στο γενικό προβλεπτή της θάλασσας Marc' Antonio Diedo στις 19 Μαΐου 1728 και 14 Ιουνίου 1729, αναφέροντας ότι η καταβολή στο Γ. Κουμάνο προξενικού δικαιώματος 1% στα εισαγόμενα και 1% στα εξαγόμενα από τις σκάλες του κόλπου εμπορεύματα, μαζί με το αυθαίρετο 4% που καταβαλλόταν στον Οθωμανό διοικητή ως τελωνειακό δικαίωμα και το οποίο ο Γ. Κουμάνος δε φρόντιζε με συντονισμένες ενέργειες να το μειώσει σε 3% σύμφωνα με το άρθρο 25 της συνθήκης του Passarowitz, θα ήταν πολύ επιζήμια για το βενετικό εμπόριο που διεξαγόταν στον κόλπο. Μια τέτοια επιβάρυνση, της τάξης του 6%, θα απομάκρυνε τους εμπόρους από την περιοχή, καθώς δε θα μπορούσαν να ανταποκριθούν στην πληρωμή της. Από την άλλη πλευρά δήλωνε ότι η αποζημίωση που ζητούσε ο Γ. Κουμάνος από το γραμματέα για τα απολεσθέντα προξενικά δικαιώματα δεν ήταν δυνατόν να του καταβληθεί, επειδή ο ίδιος ο προβλεπτής αποδέχθηκε το διορισμό του εισπράκτορα του Γ. Κουμάνου στην Πρέβεζα, υπακούοντας στις διαταγές των ανωτέρων του, αλλά ο Γ. Κουμάνος καθυστέρησε να τον διορίσει, καθώς έφυγε για τη Ναύπακτο, όπου είχε τη μόνιμη κατοικία του, και δε μερίμνησε επαρκώς για την εγκατάσταση του υπαλλήλου του. Δικαιολογεί, μάλιστα, το γραμματέα του ισχυριζόμενος ότι ο D. Montesanto δε δημιούργησε ποτέ κώλυμα στην είσπραξη από το Γ. Κουμάνο των προξενικών δικαιωμάτων του. Και όπως τονίζει σε επιστολή του ήταν εύλογο η οποιαδήποτε προσπάθεια του γραμματέα του για αυξημένη είσπραξη δασμών να προκαλούσε τις διαμαρτυρίες των Βενετών υπηκόων οι οποίες θα διατυπωνόταν στην επίσκεψη που πραγματοποίησε την περίοδο εκείνη ο γενικός προβλεπτής στα Επτάνησα και στην Πρέβεζα. Επιπλέον παρακαλούσε το γενικό προβλεπτή για να καταδειχθεί η εμπαθής υστεροβουλία του Κουμάνου να αποστείλει ένα Βενετό αξιωματούχο στην Πρέβεζα για διερεύνηση του θέματος και αποκάλυψη της αλήθειας. Έπειτα ο γενικός προβλεπτής έχοντας το πόρισμα στα χέρια του θα είχε τη δυνατότητα να επιβάλλει ποινές είτε στο δικό του γραμματέα ως παραβάτη των δημόσιων διαταγών, στην περίπτωση που πράγματι κάτι τέτοιο συνέβαινε, είτε στο Γ. Κουμάνο ως ψεύτη, και συκοφάντη.³² Τελικά, ο Γ. Κουμάνος πέτυχε μετά από πολλές διαβουλεύσεις να διοριστεί ο εισπράκτοράς του στην Πρέβεζα στα 1729 και αυτό έφερε κάποια ελάφρυνση στα οικονομικά του προβλήματα, που τον είχαν οδηγήσει, όπως χαρακτηριστικά ανέφερε, σε ανέχεια.³³

²⁹ Βλ. Παράρτημα εγγράφων 1 (1 Ιουλίου 1728), 2 (23 Ιουλίου 1728) και 3 (1 Ιουλίου 1729).

³⁰ Βλ. Παράρτημα εγγράφων 3 (29 Μαΐου, 14 Ιουνίου, 29 Ιουνίου 1729).

³¹ Βλ. Παράρτημα εγγράφων 3 (19 Μαΐου 1728, 1 Ιουλίου 1729).

³² Βλ. Παράρτημα εγγράφων 3 (19 Μαΐου, 20 Δεκεμβρίου 1728).

³³ Βλ. Παράρτημα εγγράφων 3 (1 Ιουλίου 1729).

Προβλήματα στην είσπραξη των προξενικών δικαιωμάτων αντιμετώπισε και ο υποπρόξενος της Βενετίας Φραγκίσκος Πάγκαλος την περίοδο που άσκησε τη θητεία του στην Άρτα.³⁴ Συγκεκριμένα στα 1775 ο υποπρόξενος διαμαρτυρόταν γιατί στην Πρέβεζα του παρακρατούσαν το *ancoraggio*, δασμό τον οποίο με απόφαση της βενετικής διοίκησης εισέπρατταν από τις σκάλες της δικαιοδοσίας τους ο πρόξενος και οι υποπρόξενοι που έδρευαν στην Πάτρα, στη Ναύπακτο, το Μεσολόγγι, στον Αστακό και στην Άρτα.³⁵ Στα 1779 ο Φ. Πάγκαλος ήρθε αντιμέτωπος με νέα προβλήματα. Ένας ιδιώτης μίσθωσε την είσπραξη των δασμών στην Πρέβεζα χωρίς να αποδίδει στον υποπρόξενό της Άρτας το νόμιμο ποσοστό που αυτός δικαιούνταν, στερώντας του έτσι ένα σημαντικό έσοδο. Ο συγκεκριμένος ιδιώτης φοροεισπράκτορας δεν περιορίστηκε μόνο στη μη απόδοση του νόμιμου ποσοστού από τα προξενικά δικαιώματα, αλλά υπονόμεινε και το έργο του Φ. Παγκάλου είτε διαβάλλοντάς τον στις βενετικές αρχές για ατασθαλίες και παραλείψεις κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων του είτε βοηθώντας Βενετούς υπηκόους που διενεργούσαν λαθρεμπόριο στην περιοχή αποκομίζοντας και ο ίδιος αθέμιτα κέρδη είτε ακόμη συνεργαζόμενος μυστικά με ανθρώπους που βρίσκονταν στην υπηρεσία του βοεβόδα της Άρτας για διευθέτηση δικών του υποθέσεων. Όλες αυτές οι ενέργειες, κατά τους ισχυρισμούς του Φ. Παγκάλου, είχαν σκοπό να τον εκθέσουν στις βενετικές αρχές για να χάσει αυτός το προξενικό του αξίωμα. Αυτή η καταχρηστική και επίβουλη στάση προκάλεσε την αντίδραση του Φ. Παγκάλου, που με επιστολές του στον προϊστάμενό του πρόξενό της Πάτρας Angelo Rosalem, αλλά και στους Cinque Savi alla Mercanzia, ζητούσε από τη μια μεριά να δείξουν έμπρακτα την εμπιστοσύνη τους στο πρόσωπό του απέναντι σε αυτή την αήθη προσπάθεια υπονόμεισής του και από την άλλη να χορηγηθεί άδεια να διορίσει αντιπρόσωπο του στην Πρέβεζα για την είσπραξη των προξενικών του δικαιωμάτων.³⁶ Τελικά, όπως αποδεικνύεται από τη μελέτη μεταγενέστερων αρχειακών εγγράφων όλες αυτές οι διαμαρτυρίες αλλά και οι επίμονες απαιτήσεις τόσο του Φ. Παγκάλου όσο και του Γεράσιμου Βρυώνη, που τον διαδέχτηκε στην προξενική αρχή, είχαν ως αποτέλεσμα να εγκριθεί ο διορισμός ενός αντιπροσώπου τους στην Πρέβεζα με σκοπό τον έλεγχο των εμπορών και την είσπραξη των αναλογούντων προξενικών δασμών για τα διακινούμενα από την περιοχή του κόλπου προϊόντα.³⁷

Όσα αναφέρθηκαν συμπυκνώνονται και επιβεβαιώνουν την άποψη ότι η είσπραξη των φόρων στην περιοχή του Αμβρακικού κόλπου την εξεταζόμενη περίοδο ήταν ένα πρόβλημα για τις προξενικές αρχές της Άρτας και η τοποθέτηση ενός αντιπροσώπου τους στην Πρέβεζα για την είσπραξη των δασμών άμβλυσε σε σημαντικό βαθμό τα οικονομικά τους προβλήματα. Από την άλλη πλευρά η βούληση των προξένων της Άρτας να υπάρχει ένας εισπράκτορας τους στην Πρέβεζα δημιουργούσε προστριβές με τις βενετικές αρχές της Πρέβεζας, αλλά και με άλλα άτομα που κατά καιρούς μίσθωναν ή επιδίωκαν να μισθώσουν το όλο έργο της είσπραξης των δασμών από τα πλοία που διακινούνταν μέσω του στομίου του Αμβρακικού κόλπου. Πάνω σε αυτό το πλέγμα, λοιπόν, οι πρόξενοι προσπαθούσαν να επιβάλλουν ή να υποβάλλουν μέτρα και πολιτικές που θα τους εξασφάλιζαν το κόστος της εξάσκησης του προξενικού τους αξιώματος. Σε μια οικονομία ασταθή, ο παράγοντας χρηματοοικονομική ικανότητα έπαιξε ίσως τον πιο σπουδαίο ρόλο. Η εξειδίκευση στην είσπραξη των δασμών πιθανότατα θα είχε σταθεροποιητική επίδραση στις συνθήκες δασμολογικής πολιτικής και στο εισόδημα των προξένων. Η οικονομία, όμως, της περιοχής απείχε αρκετά από την εξειδίκευση.

³⁴ Για το Φ. Πάγκαλο περισσότερα βλ. ΒΕΤΣΙΟΣ 2007, 80-85.

³⁵ A.S.V., Cinque Savi, Prima Serie, b. 586, 17 Ιουνίου 1775.

³⁶ Βλ. Παράρτημα εγγράφων 4, 5 και 6.

³⁷ Στα 1784 αναφέρεται ως αντιπρόσωπος του Φ. Παγκάλου στην Πρέβεζα ο Γ. Βαγενάς, βλ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ 2002, 273-274. Βλ. Παράρτημα εγγράφων 7 (21 Σεπτεμβρίου 1786).

Παράρτημα εγγράφων

1

A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Seconda Serie, Consoli Veneti in Levante, b. 31, quaderno 250, χ.αρ. (1728, Ιουλίου 1)

Ill(ustrissi)mi et Ecc(ellentissi)mi Sig(no)ri Sig(no)ri P(adr)oni Col(endissi)mi

Ritrovandomi a Corfù li 19 del mese spirato ebbi l' honore d' inchinare il venerato foglio di V(ostre) E(ccellenze), seg(na)to 25 maggio prossimo passato, dal quale scopro gratiosam(en)te freggiate le mie debolissime operationi dal loro agradimento e parimente spaleggiate le mie humiliss(i)me istanze con li due Proclami speditti a S(ua) E(ccellenza) P(rovedito)r Generale da Mar Diedo, i quali ebbero in un istante la loro publicatione in cadauna dell' isole col tenor dell' ingionta copia 15 giugno.

Nuovi motivi spingono il mio ossequiosissimo rispetto di perturbare anco con il presente incontro l'animo quieto dell'Autorità Suprema di V(ostre) E(ccellenze). Il p(ri)mo è che havendo sogettato con triplicati miei divoti foglii seg(na)ti 20 marzo passato e 15 del scad(u)to a S(ua) E(ccellenza) K(avalie)r Dolfin, Bailo alla Porta, la sussistenza di questo Voevonda d' essigere tuttavia da sudditi Veneti quattro per cento di Dogana poraquavanta d' ancoraggio da cadauna barca et altre più estorsioni p(er) quelli ripieghi che fossero reputati oportuni a solievo de sudditi et per il sostenimento delle dette Publiche Capitulazioni, de quali mi attrovo sin ad hoggi privo de Supremi Commandi di detta Ecc(ellen)za, supono a causa della scarsezza d' incontri.

Il (secon)do pure è che doppo haver preso il possesso di questo golfo, trovai affatto difficoltoso il modo di poter essigere li miei dritti p(er) essere questa città d'Arta situata fra terra; e li quattro caricatori soggetti ad essa, dove frequentano il loro traffico le barche delle isole suddette, sono lontane da qui miglia 25 inc(irc)a e detti caricatori discosti l'uno dall'altro miglia 18 e 20, oltre poi tre altri caricatori soggetti al Xeromero entro questo golfo dalla parte di Voniza. Per il che portai le mie humiliss(i)me istanze a S(ua) E(ccellenza) fu Prov(edito)r Generale Correr; e ritrovatte entro il giusto, si degnò accordarmi l'instituzione d'una persona a Prevesa, che in figura privata habbia ad essigere li miei legittimi dritti; e perciò impetrò l'ord(i)ne e S(ua) E(ccellenza) Prov(edito)r Extraordinario di Santa Maura; e da esso fu eccittato l'Ecc(ellentissi)mo Prov(edito)r di Prevesa Dona, giusto l'unite copie seg(na)te 10 e 17 feb(ra)ro prossimo passato, de quali ricusò l'Ecc(ellentissi)mo Dona l'esecutione p(er) quelli mottivi del proprio suo interesse e del suo Cancelliere, che a me non è lecito palesarli.

Ciò fu motivo alle mie ristrettezze riccorrere di nuovo a S(ua) E(ccellenza) Prov(edito)r Generale da Mar Diedo, il quale rinnovo l'ordine stesso a detta Ecc(ellen)za Donà col tenor dell'ingionta copia di sua lettera seg(na)ta 28 aprile passato; e nemeno questa ebbe forza di restar essequita; sicche mi convenne passare a Corfù; e, rinovate le mie suppliche a quella Carica Suprema, deliberò con la qui inserta coppia di sua lettera, seg(na)ta 10 giugno, imponere a S(ua) E(ccellenza) Donà; era già per piegarssi a talli ordini; ma disuaso di nuovo dal suo Cancelliere ch'è un tal Demetrio Montesanto, a motivo di quelle ingiuste essat(io)ni ch'essercitano da cadaun barcolame suddetto nel punto dell'ingresso e regresso loro da questo golfo.

Talli controversie danno motivo alle mie angustie, entrare a nuove spese e ritornare a Corfù; et quella deliberatione che fosse per prender in ciò la Carica Suprema da Mar; e parimente genu

flesso ricorro all'incontaminata Giustitia di V(ostre) E(ccellenze), supplicandole divotamente degnarsi suffragare le mie giuste ragioni col braccio della loro Suprema Auctorità, perche possa col rissarcimento delli danni sofferti dal g(ior)no che intrapressi questo possesso, che fu gl'ultimi del mese di (decem)bre prossimo passato, e da chi n'è la causa, haver il modo di supplire ai debiti che mi conviense fare p(er) tal motivo et per aver l'honore in appresso di sacrificare la propria vita e debil servitù in olocausto del mio adorato Prencipe e bacciare ossequiosam(en)te le Porporee Vesti.

Aria li p(ri)mo luglio 1728 s(tile) n(uovo).

Di V(ostre) Eccellenze)

Il(ustrissi)mi et Ecc(ellentissi)mi S(igno)ri V Savii alla Merc(anzi)a

Hum(illissi)mo Dev(otissi)mo et Oss(e)q(uiosissi)mo S(ignor)e Giorgio Cumano Cons(ol)e

Seguono l'inserte.

Copia di lett(er)a scritta dall' Ill(ustrissi)mo et Ecc(ellentissi)mo Sig(no)r Franc(es)co Correr, Prov(edito)r Generale da Mar, all' Ill(ustrissi)mo et Ecc(ellentissi)mo Sig(no)r Agostin da Riva, Prov(edito)r Extraordinario di Santa Maura cola Sop(rintenden)za (et cettera) sotto li 10 feb(rar)o 1727 s(tile) n(uovo) m(ore) v(eneto) Corfù.

Ill(ustrissi)mo Sig(no)r Sig(no)r Oss(equiosissi)mo

In forza d'un Comandamento Reggio, ottenuto dall'Ecc(ellentissi)mo Sig(no)r Bailo alla Porta K(avalie)r Dolfin a favore del Consolato di Lepanto, ha il Console Cumano fissato un di suoi agenti a Xeromero, e sarà anche p(er) deputarlo in Arta. In lontananza però di quelle scalle dalla residenza degl'agenti stessi. Ritrova egli più opportuno essigere li di lui dritti a Prevesa nell'occasione escono doppo il carico i legni stessi del golfo; et venga ciò di riuscire più comodo a Padroni dei medesimi, con astenersi però li primi da ogni esat(io)ne, a pregiudicio de sudditti. Concorre la Carica admetere l'istanza di esso Console come non pregiudiciale all' interesse del Prencipe. Onde V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma si compiacerà portar gl'eccitam(en)ti all' Ill(ustrissi)mo Proveditor di Prevesa. Onde si disponga di prestar ogni assistenza alla persona. Sarà per deputare detto Cumano alla riscossione de suoi dritti. Del che accertandomi, non ho che augurarle ogni felicità.

Gio(vanni) Batt(ist)a Vizzerano Canc(ellier)e Prett(ori)o.

Copia di lett(er)a scritta dall' Ill(ustrissi)mo et Ecc(ellentissi)mo Sig(no)r Agostin da Riva Prov(edito)r Estrord(inari)o di S(an)ta Maura colla Sop(raintenden)za all' Ill(ustrissi)mo Sig(no)r Prov(edito)r di Prevesa Donado sotto li 17 feb(rar)o 1727 s(tile) n(uovo) S(an)ta Maura

Ill(ustrissi)mo Sig(no)r Sig(no)r Col(endissi)mo

Dall'inggionta copia di lett(er)a che a me scrive l'Ecc(ellentissi)mo Sig(no)r Prov(edito)r General da Mar rileverà la virtù di V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma i Pub(li)ci Concorsi a favor de dritti che appartengono al Console nostro di Lepanto Cumano, che deve pure da costà essigersi da bastimenti sudditti, che caricano in golfo. In raporto al cenno la di Lei pontualità si compiacerà somministrare al suo agente tutta la mano, onde nella sua

deputazione sul luogo a quest'effetto niente li manchi al riguardo del prop(ri)o riconoscimento p(er) l'accenato dritto; e le baccio effetuosa(m)te le mani.

Gio(vanni) Batt(ist)a Vizzerano Canc(elie)r Prett(ori)o.

Copia di lett(er)a scrit(t)a da S(ua) E(ccellenza) Pro(ve)d(ito)r Gen(era)le da Mar Diedo all'
Ill(ustrissi)mo Sig(no)r Franc(esc)o Donà Pro(ve)d(ito)r di Prevesa

L'Ecc(ellentissi)mo mio Precess(o)re Correr hà sotto li 10 Feb(rar)o pross(i)mo passato scritto all' Ill(ustrissi)mo Sig(no)r Pro(ve)d(ito)r Estrao(rd(inari)o di S(an)ta Maura le lett(er)e che in copia unisco alle pres(en)ti, onde il Console Cumano potesse destinare un suo agente a cotesta parte p(er) l'essat(io)ne delli di lui dritti; in consonanza hà pure scritto a V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma esso Signor Pro(ve)d(ito)r Estrao(rd(inari)o li 17 feb(rar)o sud(et)to. A motivo però delle premurose istanze avanzatemi dal Console sud(et)to, sono persuaso d'eccitarla d'uniformarsi intieram(en)te alle mentovate lettere dell'Ecc(ellentissi)mo Precessore, così ché il Console med(esi)mo non sii defraudato nel conseguim(en)to di quanto giusta(ment)e li competisse, senza che abbia occasione di produrre altri ricorsi. Attenderò dalla di lei puntualità li riscontri dell'effetto e le auguro ogni felicità.

Corfù li 28 ap(ri)le 1728 s(tile) n(uovo)

Marc'Ant(oni)o Diedo Pro(ve)d(ito)r Gen(era)le da Mar

Noi Marc'Ant(oni)o Diedo p(er) la Ser(enissi)ma Repu(bli)ca di Ven(eti)a Proveditor
Gen(era)le da Mar

Con giusta commozione dell'animo nostro arriva a notizia di questa P(rima)ria Carica che tall'uni de sudditti dell'isolle, mentre approdano con loro bastim(en)ti alle scalle soggette al Consolato di Lepanto, mancano di riconoscere e dipendere da chi tiene il Carattere Consolare di questa Ser(enissi)ma Rep(ubli)ca, ad onta del Proclama del Magistrato Ecc(ellentissi)mo de Cinque Savii alla Mercanzia 5 giugno 1723, disponente in tale mat(eri)a. Volendo però noi rissolutam(en)te rimosso un tale disordine et inconveniente, commettimo in vigor del presente a qualunque sudditto nostro che capitasse nelle mentonate scalle a dover riconoscere e dipendere dal Console Cumano in tutto e per tutto, come prescrive l'accenato Proclama in stampa, che le sarà da egli fatto vedere et a cui s'abbia intiera relaz(io)ne sotto le penne comminate in detto Proclama et altre ad arb(itri)o di questa Primaria Autt(orit)à, che procederà contro ogni trasgressore anco p(er) casso d'innobbedienza; et il pres(en)te sarà fatto intimare a chi occorresse dal Console medesimo p(er) la sua inviolabile esecuzione. In quorum f(idem).

Corfù 28 ap(ri)le 1728 s(tile) n(uovo).

Marc'Ant(oni)o Diedo Pro(ve)d(ito)r Gen(era)le da Mar

Noi Marc'Ant(oni)o Diedo p(er) la Ser(enissi)ma Rep(ublic)a di Ven(ezi)a Pro(ve)d(ito)r
Gen(era)le da Mar

Sono degne del più grave rissentim(en)to di questa Carica le trasgressioni che vengono praticate da caravochiri di barche dell'isole che, trafficando alle scalle de Statti Ottomani, si fanno lecito contro l'espressa volontà del Prencipe, dichiarita in più mano di decreti e relative dispositioni del Mag(istra)to Ecc(ellentissi)mo de V Savii alla Mercanzia, di negare, si nel

giongere che nel retrocedere da quelle rive, la dovuta obbedienza al Carattere de Consoli Veneti, da quali esse scale respetivam(en)te dipendono; recusando pure di esibirle la nota del proprio Carico con la dannata malitia d'occultarne gl'effetti prohibiti che a quelle parti ad onta de publici divietti conducano; defraudandoli altresì dei dritti che per forma delle tariffe dalla publica equità instituite se gli spetano; e staccandosi dalle rive stesse senza il requisito essenziale et indispensabile di d(et)ti Consoli con il fraudolente pretesto che le sia molte volte impedito dal tempo o dal luogo il trasferirsi in terra, quando in casi tali hanno facile il mezzo di supplirvi o con la propria barca o con l'andata del caravochire p(er) terra; vengono in tal modo ad offendere anche i più delicati e gelosi riguardi della salute.

Necessario però rendendosi d'applicarvi a disordini di tanto rimarco i più adatati compensi e divenuto il zelo di questa Primaria Carica, inherendo anco al Proclama dell' Ecc(ellentissimo) Precess(o)r Correr 22 marzo 1725 s(tile) n(uovo), di far intendere a chiara intelligenza di tutti li patroni, parcenevoli e caravochiri di barche di qualunq(u)e genere, niuna ecceutuata, dell'isole e luoghi sudditti del Levante, che trafficano alle rive ottomane, che si nell'entrare che nel uscire da quelle, habbino mancabilm(en)te ad usare le dovute convenienze verso li Consoli Veneti, contribuendogli quei dritti che giustam(en)te se gli aspettano.

Non dovranno le sud(et)te barche scostarsi da qualsivoglia litorale ottomano senza essersi prima munite delle fedì dei sopraespressi Consoli, p(er) le quali apparisca essergli stata da med(esi)mi fatta praticare la revista.

Tutte le barche per ciò ch'entreranno nel golfo di Lepanto e che approdassero alle rive della Rumelia, non meno che a quelle del golfo dell'Arta, abbino a riconoscere il Consolato di Lepanto; e quelle poi che giungeranno alle rive del Regno della Morea entro il sud(et)to golfo di Lepanto, dovranno riconoscere quello di Patrasso; se nel caso poi ciascheduna d'esse barche a cagione di tempo contrario fosse costretta d'approdare e all'una e all'altra delle rive di detto golfo, respetivamente soggette alli sopraespressi Consoli, non debano esser obligate ad alcuna recognizione verso li medemi; giusto essendo che solamente corrisponda i dovuti dritti a quella scala ove facesse il carico o lo scarico.

Nel regresso che faranno da cad(au)na di d(et)te parti le barche stesse, se non saranno accompagnate dalle sud(et)te indispensabili fedì de Consoli, sia appesso et ad espresso incarico d'ogni Mag(istra)to o Off(ici)o alla Sanità di non permeterle in alcun modo o tempo la pratica.

E però chiunque osarà trasgredire tali rissolute ordinat(io)ni, si renderà reo delle penne più severe ad arb(itri)o della giustizia di questa Carica. Et il presente sia spedito circolarmente p(er) la sua publicatione et pontual osservanza. In q(uorum) f(idem).

Corfù 15 giugno 1728 s(tile) n(uovo).

Marc'Antonio Diedo Pro(ve)d(ito)r Gen(era)le da Mar.

Francesco Gadaldini seg(reta)rio.

Seguono l'inserte.

Cop(i)a di lett(er)a circolare scritta dall' Ill(ustrissimo) et Ecc(ellentissimo) Sig(no)r Marc'Ant(oni)o Diedo, Pro(ve)d(ito)r Gen(era)le da Mar, a tutti li n(obili) h(uomini) Pub(li)ci Rapp(resentan)ti dell'isole et altri luoghi del Levante, nec non all' Pro(ve)d(ito)r e Cap(itan)o di Parga e Cap(itan)o di Pacso, sotto li 15 giug(n)o 1728 s(tile) n(uovo) da Corfù

Accompano alla pontualità di V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissima) l'annessa copia di Proclama

seg(na)to da questa Primaria Carica, onde li patroni e caravochiri di barche di cotesta isola di qualunq(u)e genere, che trafficano alle rive ottomane, debbano usare le convenienti e dovute rimostranze verso li Consolati Veneti e tutto ciò che prescrive il Proclama med(esi)mo. Questo si compiacerà non solo far pubblicare in questa città e sua giurisd(izio)ne, che anco affiggere nell'Off(iccio) di Sanità p(er) la sua pontual osservanza. N'attenderò i riscontri dell'essecutione e Le auguro ogni felicità.

Antonio Zarcovich in seg(rete)ria di Sua Ecc(ellen)za.

2

A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Seconda Serie, Consoli Veneti in Levante, b. 31, quaderno 250, χ.αρ. (1728, Ιουλίον 23)

Ill(ustrissi)mi et Ecc(ellentissi)mo S(igno)ri S(igno)ri P(atr)oni Col(endissimi)

In tempo a punto mi ritrovo qui in Corfù per ottener nuovi ord(i)ni da S(ua) E(ccellenza) Proveditor Generale da Mar Marc'Ant(oni)o Diedo per l'ostinata opositione che mi vien usata da S(ua) E(ccellenza) P(rovedito)r di Prevesa e di lui Canciliere a motivo del esator de miei dretti in quel luogho, mi viene a giunger speditomi dall'agente che lasciai nel Xeromero un manifesto distinto dell'utilità di quelle scalle che nota delle spese fatte dal medemo in tempo di mia mancanza all'Arta dai primo di (dicem)bre 1727 sino li 20 luglio corrente.

Ambe annesse humilmente le rassegnò sotto i lumi sapienti dell'E(ccellenze) V(ostre), onde serva in adempimento de miei doveri giusto i loro venerati comandi.

Serva di loro ossequiato aviso la sovrabondanza delle spese a quella delle utilità, perche comprender possa il loro sublime intendimento la tenuità de proventi che producono gl'effetti di questi luochi. Questo atto devoto di viva rassegnatezza et obbedienza supplico la deveritata benignità di V(ostre) E(ccellenze) esser da loro aggradito col solito della di esse incomparabile generosità; ne mi resta nell'hora che la gloria di bacciar a cadauno dell'E(ccellenze) V(ostre) humilmente le veste porporee.

Corfù li 23 luglio 1728 s(tile) v(ecchio) Di V(ostre) E(ccellenze) Ill(ustrissi)mi et Ecc(ellentissi)mi S(igno)ri V Savii alla Merc(anzia) Hum(illi)ss(i)mo, dev(ottissi)mo et ossequiosissimo S(igno)re Georgio

Cumano Cons(ole).

3

A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Lettere dei Consoli, busta 603

Illustrissimi et Eccellentissimi Signori Signori P(ad)roni Colendissimi

Terminorono finalmente i miei stenti con la cativa fortuna di soggiacer à danni per la repugnanza dell' Illustrissimo Proveditor di Prevesa Dona sofferti l' anno prossimo decorso nel mentre ero per addepire il mio dovere col far goder à sudditi i pregiati vantaggi della Publica Protetione istituendo anche all'Arta un Vice Console, che con ochio di tutto zello invigilasse à loro interessi.

Di tal sorte furono rimarginate le mie piaghe, che aperte nuovamente e da nuovi dispendii

opresse mi radoppiono il peso di recenti maggiori debbiti.

Hora solo cede il Rapresentante stesso, e mi permisse l' institution del mio procurator à quella parte, ma con si pocco corraggio, che dubbito nel per frastornarle la scossione con qualche nuovo protesto.

Fu già dall' alta sapienza dell' EE.VV. rilevata la pernitiiosa fissatione del Proveditore, e ministro di Prevesa, onde sembrandole superfluo l' appoggiar la giudicatura à questa Suprema Carrica da Mar nel mentre avevano abbastanza rilevato il giusto dalle carte ch' in quel hore rassegnai à purgatissimi loro riflessi, hanno come solito parto della loro equilibrata Giustitia decretato non meno il mio rissarcimento, che il castigo del ministro Cancellier acenato e con loro venerato, e rissoluto prescritto hanno comandata l'esseccutione à S.E. Proveditor General da Mar attuale. La forza de loro comandi, mi fece considerar il solievo delle proprie angustie; onde colta l' apertura mi rassegnai con nuovi dispendii all' obbedienza di questa antedetta Carrica, per inchinare l' esseccutione delle loro sempre adorate preschrittioni; Fortunato fu il mio arrivo mentre incontrai à questa parte il Cancellier di Prevesa stesso; ma sfortunata altresì in fine mentre doppo essermi tratenuto il termine d' un mese in attentione del bramato effetto rilevai tutta lontana dall' esseccutione dell' accenato esemplare dell' EE.VV. la saggia volontà di S.E. Proveditor General determinando, per voler udir d'ambi le già di lui note raggioni, all'uso de fori con l'introduzione d'avocati, per così dire col mio nuovo estermio.

Non furo abbastanza l'inserte carte, che rassegnò nell' hora alla sovranità loro; sì per la pocca esseccutione riceverono li di lui, e dell' Eccellentissimo precessore vigorosi dettami, come anche quelli sussecutivi della di VV.EE. assoluta auttorità, ma ne meno la chiarezza aperta delle mie ragioni per renderlo à mio favore, ma con tutt' il rigore verso la mia innocenza verso la fatai decisione nella sentenza ch'unita all' anesse in copia vi agiungo. Ed ecco che reso più mai inesorabile il peso delle mie indigenze, incontrate puramente per comparir ubbidiente esecutore delli venerati loro comandi, m'à ridoto con l'agravio di questo nuovo dispendio nella necessità di restituirmi all'impiego col vituperio d'una miseria estrema, dovendo prima per riparar le spese presenti portarmi per l'isole à schuoder alchuni avanzi, che da gran tempo da certi trafficanti andavo Creditore. È noto già come raguagliai con altre mie devote alla loro Grandezza, il mio contegno sopra tal particolare ma nonostante devo soggettarlo à loro sapienti lumi affine sii della lor incomparabile virtù novamente ponderato. Appena giunto il comandamento della Porta che m'appoggiò l'Eccellentissimo Francesco Correr fù Proveditor General da Mar per l'ottenimento delle scalle dell' Xeromero et Arta, unica mira del loro assoluto volere, che mi incaminai nel Xeromero, ove ottenei subbitamente il possesso sostituendo per Vice Console Domino Domenico Querini, che ivi stete il termine di mesi nove inalborendo il glorioso Vessillo di San Marco havendo nello stesso tempo allegerito à questa parte il commercio del quarto per cento e da altri agravii à qualli era sottoposto, dipendendo dal giudizio di quel popolo irragionevole. Pochi giorni consumai in persona à quella parte mentre dicusava restituirmi alle mie incombenze quanto prima, onde mi portai torto all'Arta per ottener ivi pure quel effetto, che m'era già sortito in luoco di gente più rustica, e più remoto dico di quello del Xeromero.

Non fù punto lontana l'effettuazione da miei desiderii mentre fatto passar in registro il comandamento stesso, et ottenuto il murassele del Cadì del Arta eh' è l'esecutione del Reggio Diploma, passai anche à persuader quel doganier di partecipar in Costantinopoli al di lui pricipale la volontà del loro Re, e minuir nel conseguimento della risposta l'agravio del quarto per cento, come si praticò nel Xeromero.

Posti in tanto con debil methodo ma in buon ordine l'affare et appoggiato il peso della Vice

Gerenza ad un tal Alessandro Rinaldi, giudicai anche molto gravoso il difficoltar i trafficanti dai carricatori di quel Golfo lontani dalla permanenza del Agente 18 e 20 miglia per la contributione del drito consolare; onde sembrando adeguato il sostituir con Procurator alla Prevesa per scossione dell'emolumento acenato come schalla ch'esiste alla bocca di quel Golfo, e che indispensabilmente devono colà approdare tutti i legni sudditi, e foresti per contribuir al Prencipe un per cento per l'estrazione di dogana, rapresentai il mio devoto parere à S.E. Correr antedetto quale avendolo col mezo di sua preclara virtù ponderato maturamente et aprovalo, lineò la presente Lettera, che unita si degnerano osservare, à mio favore. A questa né à quella dell'Estraordinario di Santa Maura non si vide risposta, onde passati due mesi ne quali non hebbi forza di persuader la mente di quell'Illustrissimo Rapresentante replicai nuovamente le mie istanze in persona à S.E. Proveditor General Diedo acìò rimuovi per lui la sapiente volontà dell'Antecessore; onde ottenuto il foglio anesso di 28 aprile 1728 lo presentai personalmente, e ne ricevei dall'acenato una | nuova ripulsa, d'onde sortì il di lui inserto rescritto sotto li 19 maggio con quei protesti che si degnerano per meno eccesso di loro pietà benignamente riflettere. Triplicò questa carrica nuovo ordine con altro foglio à cui parimenti non fù risposto, onde con altro le avanzo un proclama il quale pubblicato ma non essequito, fù affisso come ordinava ma senza alchun frutto. Questo mi fece ritornar à Corfù e genuflesso rapresentando i miei dispendi à S.E. Proveditor General medesimo ricercar altro impulso; il quale spedito in foglio à me doppo diverso tempo per portarlo in persona, fù anche spedita una replicata tosto, à cui non rispose. Quante furono le lettere tante furono anche le replicate, e triplicate, onde quindi si scorge l'ostinatione di chi mi concesse i Publici voleri. Consumai dunque sei mesi infrutuosamente in questa, e quella parte stancheggiato et agravato della spesa insopportabile di mantener otto persone, che mecco dovevo tenir d'equipaggio, e d'una felucha à posta stipendiata, e mi sarei anche maggior tempo tratenuto se non mi fosse giunta la notizia ch'infettata del contagio la città di Lepanto, cede per lo stesso il mio Cancelliere deplorabilmente la vita con due servi che secco teneva, onde rimasta la mia abbitatione senza alchun assistente fù svaleggiata totalmente da quei habitanti.

Precipitoso m'incaminai à quella parte, et abandonando quello che già sortir non mi poteva, corsi si per recuperar que rimassugli che per inutili considerati anchora sussistessero, come per non permettere che quelle barbare genti inferissero molestia di sorte à quelli trafficanti che cola privi di Protetione s'atrovassero. Ed ecco chiare le mie ruine spessi per mantenermi con soldo preso à cambio sei mesi intieri in un tedioso ed inutile tratenimento lontano dalle mie incombenze: perdei il ministro; e restai privo delle misere mie sostanze. Che più poteva machinare aversa fortuna per anichilarmi? Doppo la mia partenza il Vice Console d'Arta privo del proprio mantenimento cede il carrico nuovamente alla barbarie di quei Comandanti, i quali osservando la pocca voglia de miei superiori nell'agradir un Publico ministro in quelle parti posero pur loro in non calle la cura d'ubbedir à quanto le veniva prescritto. Il Musselim Comandante del Xeromero specillandosi pur lui ne proprii discapiti non meno che nel praticato del doanier Voivoda del Aita. Più turpemente scatiando da quel luoco il Publico Agente che colla aveva dimorato sei mesi scodendo il mio benché parco dirrito per suo mantenimento, e somministrando à sudditi quella protetione, che valeva ad oviar quelle estorsioni che poc'anzi praticate le erano da quegli'habitanti, gettò à terra in giorno di domenica il stendardo ove spiegata pendeva la veneta glorisa insegna.

Queste sono le conseguenze d'una solla omissione, e queste la mia rovina. Se il fondamento dunque dell'anesse carte non haverano la fortuna d'ottener pietà dagli'animi Clementissimi dell'EE.VV. che come miei leggitimi giudici somessamente adoro, mi prescrivano pur loro il

mio torto ch'all' hora contento il soffrirò sino alle ceneri. Se poi appoggiate al giusto, e conveniente rillevarono il sistema delle mie dimande concorrano per atto di misericordia à solevarmi da tante angustie con que meci che convenienti giudicassero per la mia redentione. Questo imploro, e per debito rassegnò sotto la perspicacia de loro lumi giusto l'osequiate loro prescrittioni, e supplicando nuovamente ginuflesso nanti il giustissimo loro tribunale gl'aborti della loro rettitudine mi do la gloria di bacciarle ossequiosamente il lampo delle proprie vesti.

Corfù li primi luglio 1729 S.V.

P.S. Devo supplicar la benignità dell'EE.VV. di farmi inchinare la venerata loro decissione sopra i miei avanzì raguagliatile con due mie antecedenti con due mie antecedenti dovutimi da P(adro)n Impolito Genaro, e Nicolo Radacovich come giusti miei dreti, accopiando nell'istesso tempo qualche ordine à questo Eccellentissimo General Diedo, di non farmeli sospirar in altri incontri; mentre in defficienza anche di questi io non saprei come mantenermi, e le baccio novamente le vesti.

Umilissimo Devotissimo et Osequiosissimo Servitore
Georgio Cumano Console

Copia di lettera scritta dall' Illustrissimo et Eccellentissimo Signor Marc' Antonio Diedo Proveditor General da Mar, al Nobili huomo ser Francesco Donado Proveditor di Prevesa sotto li 10 Giugno 1728 stile nuovo da Corfù

Hò veduto quanto Vostra Signoria Illustrissima mi rappresenta con la sua datta 19 scaduto, in risposta all' eccitamento che le diedi sotto li 28 Aprile prossimo decorso, onde restino esequiti gl'ordini segnati dall'Eccellentissimo mio Precessore, a favor del Console Veneto dell'Arta Cumano. Come però l'indirette essacioni essercitate da quel Voivoda non pono ne devono giustamente inferire alcun pregiudicio al Console medesimo nel conseguimento delli di lui legittimi dritti da quali dipende la di lui sussistenza nell'essercizio dell'impiego; cossi ella si compiacerà d'uniformarssi agl'accenati ordini dell'Eccellentissimo Precessore a guisa delle mie precedent;i e le auguro ogni felicità.

Antonio Zarcovich in segreteria di Sua Eccellenza

Copia di lettera scritta dall' Illustrissimo Signor Proveditor di Prevesa Francesco Donado à S.E. Marc' Antonio Diedo Proveditor General da Mar, sin sotto li 19 maggio 1728 S.N.

Il Console Veneto Cumano arrivò il giorno d' oggi in questa parte, proveniente dall'Arta, con idea di restituirsi à Lepanto, ove tiene la sua residenza mi hà lo stesso esibito il foglio ossequiato dall' E.V. di 28 decorso, con cui mi accompagna pure copia della lettera scritta dall' Eccellentissimo di lei Precessore all' Illustrissimo Signor Proveditor Estrordinario di Santa Maura, ambi concernenti la facultà permessa da cotesta primaria Carica al Cumano sudetto di poter destinare quivi un suo aggente, per l' essatione delli di lui dirriti, se li aspettano dalle Barche suddite, che s'introducono in questo Golfo. La mia rassegnatione è pronta di veramente assoggettarsi à tali inchinati comandi, ma devo humilmente rappresentarle, che ciò viene ad inferire sensibile pregiudicio al suddito, à cui pure v'è unito quello del nel Dacio della Dogana. I sudditi non sono obligati à corrispondere al publico uno per cento, per le mercantie,

ch'estraono dal Golfo, e così per quelle, che introducono, et altri tré per cento il Turco. Questo però à puro suo capriccio hà voluto astringerli già qualche tempo non più à tré per cento, mà bensì à quattro, così che con quello, che presentemente ricerca il Cumano sudetto, vengono i sudditi stessi à soccombere à sei per cento. Aggravio, che vera à difficoltare il commercio, mentre non potendo soffrire, come s' esprimono saranno neccessitati di desistere del medesimo, et ecco per conseguenza anco il pregiudicio publico nel patrimonio della dogana. Esso Cumano nel suo arrivo in questo luoco, in tempo passò in Arta, s'haveva impegnato con questa Carica di sollevare li sudditi dal quattro per cento, che ingiustamente quel Voivoda conseguisse, e che quello come attinente à lui havesse da intendersi per suo dritto, et à suo benef(ici)o se ciò le fosse sortito in tali miserie tollerabile la contributione, senza che venisse promossa la novità, che ora pretende lui di fare e non vi sarebbe anco indebolito il traffico. Tali riflessi hò dovuto con tutta humiltà rappresentarli all'Eccellentissimo di lei Precessore sudetto, mà per essere nei ultimi giorni della sua partenza, non hò potuto haver l'onore d'inchinare alcuna risposta in tale particolare; A scarico perciò della mia pontualità devo con tutta la somissione esponerli all'intendimento sublime dell' E.V., pronto per altro di venerare con la più viva ubidienza le sue sovrane deliberationi, che si degnasse prescrivermi su tale proposito; e le baccio humilmente le mani.

Antonio Zarcovich in Segreteria di Sua Eccellenza.

Copia di Lettera scritta dall'Illustrissimo et Eccellentissimo Signor Marc'Antonio Diedo Proveditor General da Mar al Illustrissimo Signor Proveditor di Prevesa Francesco Donado in data di 10 Giugno 1728 S.N.

Ho veduto quanto Vostra Signoria Illustrissima mi rapresenta con la sua data 19 scaduto in risposta all'eccitamento che le diedi sotto li 28 Aprile prossimo scaduto, onde restino essequiti gl'ordini segnati dall'Eccellentissimo mio Precessore a favor del Console Veneto dell'Arta Cumano. Come però l'indirette essationi essercitate da quel Voivoda non puono ne devono giustamente inferir alcun pregiudicio al Console medesimo nel conseguimento delli di lui leggitimi diritti da quali dipende la di lui sussistenza nell'essercitio del impiego. Così ella si compiacerà d'uniformarsi agl'accenati ordini dell'Eccellentissimo Precessore à giusta delle mie precedenti. E le auguro ecc.

Antonio Zarcovich in Segreteria di Sua Eccellenza

Copia di Lettera circolante scritta dall'Illustrissimo, et Eccellentissimo Marc'Antonio Diedo Proveditor Generale da Mar à tutti li NN.HH. Publici Rappresentanti dell'Isole, et altri Luochi del Levante; nec non al Governator, e Capitano di Parga, e Capitano di Paxo, sotto li 15 Giugno 1728 S.N. da Corfù.

Accompagno alla pontualità di Vostra Signoria Illustrissima l'anessa copia di Proclama segnato da questa Primaria Carica, onde li Padroni, e Caravochiri di barche di cottesta Isola di qualunque genere, che trafficano alle Rive Ottomane, debbano usare le convenienti, e dovute rimostranze verso li Consoli Veneti, e tutto ciò che prescrive il Proclama medesimo. Questo si compiacerà non solo far publicare in cotesta Città, e sua Giurisd(izion)e, che anco affigere nell'Off(ici)o di Sanità per la sua pontual osservanza. N'attenderò i riscontri dell'essortato; e

le auguro ogni felicità.

Antonio Zarcovich in Segreteria di Sua Eccellenza

Copia di lettera scritta dal N.H. ser Francesco Donado Proveditor di Prevesa all'Illustrissimo et Eccellentissimo Signor Marc'Antonio Diedo Proveditor General da Mar

Il Proclama formato dell'Autorita ossequiata dell'E.V. affine li Patroni e Caravochiri di Barche, che traficano alle Rive di questo Golfo sogette al Stato Ottomano, debbano usare le convenienti e dovute rimostranze verso li Consoli Veneti, et ogn' altro, che per il medesimo viene prescritto, mi fù pervenuto il giorno d'heri anesso al di lei inchinato foglio di 15 corrente. In pront'obbedienza perciò ai di lei autorevoli comandi ho fatto il giorno d'hoggi publicar li stesso in questo luoco, e sua giurisditione, e poscia affigere nell'off(ici)o di Sanità per la sua pontual osservanza. Nell'assoggettarle le dovute notizie dell'esecutione mi do anche l'honore di baciarle umilmente le mani.

Prevesa li 23 Giugno 1728 S.N.

Antonio Zarcovich in Segreteria di Sua Eccellenza

Copia di lettera scritta dall'Illustrissimo et Eccellentissimo Signor Marc'Antonio Diedo Proveditor General da Mar al Illustrissimo Signor Proveditor di Prevesa Francesco Donado in data li 7 Agosto 1728 S.N.

Il Console d'Arta Cumano mi rinova li propri riccorsi col motivo, che da Vostra Signoria Illustrissima non sono state eseguite le mie prescrizioni contenute in replicati fogli di questa Primaria Carica à lei direti sin li 28 Aprile e 10 Giugno prossimi passati relative a quelle dell'Eccellentissimo mio Precessore Correr che possa sostituire costà un agente per essigere di lui dirriti. Essendo però di mia risoluta intentione, che le disposizioni stesse riportar debbano il suo intiero effetto. Ella si compiacerà rimosso qualunque pretesto lasciarlo in libertà di sostituire à cotesta parte un Aggente che accudisca agl'interesi del di lui consolato senza che li sia inferita alcuna molestia. Mi prometto ben adempito l' incarico, in modo che non mi trovi in necessità d'ulteriori repliche per un affare che doveva già sortire il suo comandato efeto. E le auguro ecc.

Antonio Zarcovich in Segreteria di Sua Eccellenza

Copia di lettera scritta dall'Illustrissimo, et Eccellentissimo Signor Marc'Antonio Diedo Proveditor General da Mar all'Illustrissimo Signor Proveditor di Prevesa Francesco Donado in data li 28 Novembre 1728 S.N.

Dall'occluso esemplare, rilevarà Vostra Signoria Illustrissima quanto accenna à questa Carica il magistrato Eccellentissimo de Cinque Savii alla Mercanzia à favor del Console di Lepanto Cumano, e precisamente contro il di lei Ministro Cancelliere. Mentre però confido essequiti gli ordini, de quali restò munito esso Console, rispetto à cotesta parte, per il conseguimento delli di lui dirriti, così sospendo di far capitare avanti di me il Ministro sudetto. À sicurezza del esecutione stessa ella si compiacerà porgermene solecitamente il riscontro con sue lettere.

Resta in oltre eccitato d'obligare esso Ministro non solo restituire tutto ciò, che malamente avesse estorto, ò in danno de privati, ò in quello del Console, vincolandolo assieme di risarcire il Console predetto de danni per di lui causa sofferti; salvi gl'ulteriori passi contro la persona indicati dallo stesso Eccellentissimo Magistrato. Ne attenderò sopra ogni quanto gl'avisi dell'effetto volendo sperare la più pronta ubbidienza, onde non habbia motivo di divenire à più risoluti esperimenti. E le auguro ogni felicità.

Antonio Zarcovich in Segreteria di Sua Eccellenza

Copia tratta dall'altra scritta à S.E. Signor Marc'Antonio Diedo Proveditor Generale da Mar dall'Illustrissimo Signor Francesco Donado Proveditor di Prevesa

L'esemplare trasmessomi dall'E.V. con l'osequiato foglio segnato li 25 Novembre decorso hoggi solamente m'è pervenuto. Rimarco nello stesso con la più alta agitatione dell'animo mio quanto si è ideato d'esponere con sue lettere all'Eccellentissimo Magistrato di Cinque Savii alla Mercanzia il Console di Lepanto Cumano, e precisamente contr'il mio Ministro Cancellier. Come però abbia egli avuto coraggio d'avanzarsi capriciosamente con si false representationi ad un tale sacrario io non so figurarmi. Dalle cose ad ogni modo, che spiegansi su tale proposito, e per cui è chiamata la mia pontualità alla dovut'osequiosa risposta, mi viene aperta la strada, onde rassegnare alla maturità di V.E. quanto fà vedere la verità, dalla quale viene tutelata, e difesa l'ingenuità di detto mio ministro. Questo Console Cumano pretendeva con la destinatione di suo Agente in questo luogo d'obligare li sudditi negotianti nel Golfo alla contributione d'uno per cento in aggiunta alli quatro, che consegue il Voivoda d'Arta. Hò creduto debito di mio dovere, ed impegno di questa Carica, che debolmente sostegno d'umiliare in diffus'informazione all'E.V. le convenienze del suddito, non che l'inutile riuscita di detto Cumano nel maneggio, che s'aveva esibito ad intraprendere col Voivoda sudetto, onde si contentasse di scodere li soli tre per cento, che puramente se li spetta, et il quarrto servisse per lui come dritto al medesimo attinente. Ma doppo il venerato rescritto dell'E.V. responsivo all'informazione sudetta, ho senz' alcuna dilatione fatto publicare da detto mio Ministro Cancellier il Proclama avanzatomi dalla di lei riuscita Auctorità, et affisso nell'ufficio di Sanità ad inteligenza comune, ed affine venissero in consonanza corrisposti al Console li pretesi suoi dritti. Ciò aveva benignamente raccolto l' E.V. dell'antecedente mio ossequioso foglio copia del quale pure mi do l'honore di rassegnarle in presente. Giache però eseguiti con previa rassegnatione li di lei inchinati commandi, come risulta dalla verità, dal fatto, e dagl'atti publici, non restava più addito al Cumano di verun ricorso. Se poi non hà esato li suoi dritti com'asserisce ciò non le fu interdetto, ne da questa Rapresentanza ne dal mio Ministro ne da verun altra persona. Il difetto è suo, mentre doppo la publicatione accennata del Proclama si ritirò à Lepanto, ove tiene la sua Ressidenza lontano da prestare il minimo aiuto al suddito, che negotia nella Turchia entro questo Golfo, senza mai più esser comparso in questo luoco, e senza destinare alcun suo Agente. Il mio Ministro non ha mai ne pure coll'imaginatione interotta l'esecutione de suriferiti publici Ordini, ne meno ebbe verun'ingerenza nelli di lui dritti. E quando avesse tentato di procurare alcuna benche minima riscossione, avrebbe l'E.V. avuto Qualche ricorso da sudditi nella sua gloriosa visita fatta nell'Isole, et in questa parte, mentre come pregiudiciale à loro, e massime non usitata, ne solita, non l'averebbero potuto tollerare. Quali poi sino li danni, che pretende aver rissentito à causa di mio Ministro, confesso il vero non essere in istato col mio debole spirito di penetrarli, tutto, che m'affattichi con la più vera applicatione. In tale stato di cose però, et affinche si rilevi

la mala inclinatione del Cumano diretta da una cieca passione, suplico umilmente l'E.V. in atto della sua santa, e religiosa Giustizia di spedire un ministro sul luoco, perche con le dovute, e necessarie informazioni possi venire in chiaro della verità, e passi poscia V.E. con mano pesante à quel castigo, che le paresse addatato alla reità ò del mio ministro come violator degl'ordini publici con pregiudicio anche del privato, quando in fatti tale egli si ritrovasse, ò del Cumano come mendace, e calunniatore. Tanto imploro con tutta sommissione ad indennità del reto proceder di questa Carica, non che del mio ministro, e le bacio umilmente le mani.

Prevesa li 20 Xmbre 1728 S.N.

Antonio Zarcovich in Segreteria di Sua Eccellenza

Copia di lettera scritta da S.E. Signor Marc'Antonio Diedo Proveditor General da Mar al Illustrissimo Signor Proveditor di Prevesa Francesco Donado in data li 20/29 maggio 1729 S.N.

Mi rinova le sue humilissime ma vigorose istanze il Console d'Arta, e di Lepanto Cumano contro il Ministro Cancelliere di Vostra Signoria Illustrissima, in raporto à quanto le accenai con mio foglio 28 Novembre prossimo passato, in accompagnamento di quanto scritomi dall'Eccellentissimo Magistrato de Cinque Savii, alla Mercanzia. Pretende egli dal detto suo Ministro la summa di cechini 74, setanta quatro per risarcimento de danni per di lui causa sofferti. Sono persuaso però d'ingiongere alla di lei pontualità, onde si compiacia astringerlo al dovuto pagamento. In caso diverso poi lo spingerà inmancabilmente con tuta solecitudine al obbedienza di questa Primaria Carica per l'uso delle profesate ragioni. E mentre starò in atentione della di lui celere comparsa à questa parte, o deli di lei avisi del sudetto risarcimento, non mi resta per ora che augurarle ogni felicità.

Antonio Zarcovich in Segreteria di Sua Eccellenza

Noi Francesco Donado Proveditor di Prevesa

Ordina à questa Carica l'Eccellentissimo Signor Proveditor General da Mar Diedo con sue lettere di 7 Agosto 1728 presentate solamente il giorno d'hoggi dal Console di Lepanto, et Arta Cumano, che il medesimo possa sostituire à questa parte un suo agente, onde audisca agl'interessi del di lui consolato, et esiger habbi i dritti a lui atinenti. Perche però habbino à riportare la loro intiera esecuzione l'accenate dispositioni dell'Eccellentissimo Sovrano. Ordiniamo al Console Cumano sudetto di dover destinare tale suo agente per l'effetto sudetto. Tanto eseguirà in data li 14 Giugno 1729 S.N.

Francesco Donado Proveditor

Demetrio Montessanto Cancellier Pret(orio)

Copia di lettera scritta dal N.H. ser Francesco Donado Proveditor di Prevesa all'Illustrissimo, et Eccellentissimo Signor Marc'Antonio Diedo Proveditor General da Mar li 14 Giugno 1729 S.N.

Quando credeva, che avedutosi del proprio errore il Console di Lepanto, et Arta Cumano s'avesse rimosso dalle capriciose vessazioni, che osò promuovere contro il mio Ministro Cancellier stante le reali, e sicure giustificazioni; di questo umiliate all'E.V. sin dalli 20

Xmbre decorso, le vedo rinnovate doppo l'intervallo di mesi sei come apparisse nel di lei ossequioso foglio di 20 Maggio prossimo spirato eccita la di lei Inchinata Autorità il mio rispetto d'astringer detto mio Ministro al pagamento di cechini 74 verso il Cumano sudetto per asserito rissarcimento de danni, che chimericamente pretende aver sofferto per di lei causa, et in caso diverso di doverlo rassegnare alla di lei obbedienza per l'uso delle sue ragioni. Tutto, che per la necessità del continuo carteggio, che tiene questa Carica con quella dell'E.V., e delle altre de Publici stati, non che de confinanti Turchi ricercava continuato il tratenimento à questa parte di detto mio Ministro; onde suplir si possa al carteggio sudetto (cui per hora deve restar sospeso per la di lui partenza e per mancanza d'altro sogeto che possa praticarlo) ad ogni modo assogetandomi al di lei sovrano comando lo facio pagare alla di lei obbedienza. In tempo poi era per prendere il suo imbarco arivato quivi il Console Cumano sudetto proveniente da Lepanto, mi ha esibito un foglio riverito dell'E.V. ottenuto costà dalla di lei suprema Figura li 7 Agosto 1728, e che per il spacio di mesi undeci ha tratenuto appresso di se. Osservo nel medesimo il di lui indiretto, e vacillante procedere rivolto contro questa carica aggravandosi non più del Ministro, mentre ebbe corragio d'esponere, che da me non siano state eseguite le di lei sovrane prescrizioni in permeterle la substitutione del suo agente in questo luoco per l'esatione delli di lui pretesi dritti. Su questo particolare mi dispenso per non tediare il di lei grand'animo di farle comprendere il di lui mendacio col riportarmi all'accenato mio foglio di 20 Dicembre passato, in cui à sufficienza le ho spiegato la mia rassegnatione, et il difetto del Console sudetto, cui pure presentemente avanzo alle di lei sublimi ponderationi; Perche però troncar li possa il fillo delle sue machinate falacie, ho dovuto à lume della verità cometer l'unito mandato al Cumano sudetto essecutivo al di lei comando, affine destinar avesse il suo agente per l'effetto in esso dichiarato. Tanto mi dò l'honore d'attestarle con tutta ingenuità, e col solito del mio ossequioso rispetto le baccio le mani.

Antonio Zarcovich in Segreteria di Sua Eccellenza

Copia tratta dalla filza delle scritture istanze serve nella Segreteria dell'Illustrissimo, et Eccellentissimo Signor Marc'Antonio Diedo Proveditor General da Mar 1729 29 Giugno S.N.

Dovuti à me Zorzi Cumano Console di Lepanto, et Arta li rissarcimenti de danni sin hora sofferti, non che di quanto mi spetta per ragione di dritti non conseguiti per le ripugnanze del Signor Demetrio Montesanto Cancellier di Prevesa di fissarvi il mio Agente nonostante, che à mio favore fossero emmanate le sovrane prescrizioni del Magistrato Eccellentissimo de Cinque Savii alla Mercanzia, e di questa Sovrana Carica, io convengo in giudizio, affine abbia à rendermi risarcito à norma degl'infrascritti Capi.

Primo. Dovrà contribuirmi cechini settantaquattro d'oro dispendio tolerato sino il mese d'Agosto passato, non che dell'ulteriori, che sino di presente rissentò à ragione di ducato uno d'argento al giorno pagamento della barca da me tratenuta dalli 7 corrente S.N., che assunsi l'imbarco da Lepanto, e sino il mio regresso come mi fu adjudicato.

2do. Dovutomi pure il prescritto rissarcimento de dritti sino di presente non conseguiti per i motivi ben rilevati dalla Publica Autorità, sarà tenuto prestare un'idonea pieggiaria, perche à norma di quello marcherano i fondamenti, di cui sarò premunito da Publici Offitii di Santa Maura et altronde, abbia ad essermi fatto pronto, e puntuale il pagamento.

4

A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Lettere dei Consoli Patrasso 1765-1794, b. 729

Illustrissimi et Eccellentissimi Signori Signori Proni(Padroni) Colendissimi
Sono di 2 ottobre ultimo passato l'osequiate lettere di VV.EE. con le quali mi viene accompagnato il memoriale prodotto del Vice Console in Arta Signor Francesco Pangalo. Implora col memoriale medesimo che il Console di VV.EE. in Patrasso abbia in competenza d'ogn'altro a preferire uno Vice Console nell'affitanza dei diritti Consolari, che attualmente sono esati dall'esatore della Dogana di Prevesa. Scrido giusta l'istanza del riccorente l'averei esaudita anche al mio ingresso a questo Consolare Offizio, se la pratica che trovai stabilita dai miei precessori non avesse impedita l'esecuzione del mio fin d'allora concepito disegno. Parendomi questa pratica offensiva alla ragione, ingiurgiosa a chi serve VV.EE., volevo per queste considerazioni esaudire le istanze del riccorente Vice Console, et al medesimo appoggiare l'esazione dei diritti medesimi salve le mie convenienze. Mentre versavo a cotesta parte con l'esatore prenunziato in questa questione, rappresentato dal Signor Anzolo Focca, mi fece vedere inchinate scritture di VV.EE., le quali parmi che prescrivono che l'esatore di Prevesa abbia ad esiggere anche li diritti consolari appartenenti al Console di VV.EE. in Patrasso.

Si regolando la mia condotta con la volontà osequiata di VV.EE. ho anteposto perciò l'esatore stesso al Vice Console, al quale sembra che anche la raggione sugerisca, che se soffre qualche spesa, e qualche travaglio nel servizio Publico abbia d'avere in competenza d'ogni altro anche l'utile e massime del Daziere, a solievo anche dei sudditi di VV.EE., quali non è mai presumibile, che possano soffrire del Vice Console, quelle vessazioni alle quali vano sogetti li Dazieri.

Prossimo io a terminare il periodo di questo Consolare Offizio, supplico umilmente VV.EE. permettere, che l'esatore di Prevesa continui nell'incominciata esazione, avendomi soddisfatto di quanto per le esazioni medesime mi appartiene fino il di 15 Aprile prossimo venturo, senza confondere le cose stabilite per la breve dilazione di tre soli mesi, spirati i quali, sarà eseguita a favore del riccorente l'inchinata volontà di VV.EE. alle quali con proffonda umiltà bacio le vesti.

Zante 27 Gennaro 1778 S.N. M.V.

Di VV.EE.

Umilissimo Devotissimo Ossequiosissimo Obligatissimo Servitore
Angelo Rosalem Console Veneto di Patrasso

5

A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Prima Serie (Consoli), Diiversorum, b. 632, (1779, Μαρτίου 3)

Ill(ustrissi)mo ed Ecc(ellentissi)mi Signori Signori P(ad)roni Col(matissi)mi gli Signori V
Savi alla Mercanzia

Ecco umilmente che rassegno all' inchinato lume e venerata maturità di V(ostre) Eccellenze l' inserta Publica Lettera, che p(er) vera giustizia fu secondate le mie istanze e convenienze dal zelo del Sig(no)r Console Veneto di Patrasso, come anche rileverano V(ostre) E(ccellenze)

dall' inserta copia della lettera scritta dal medesimo Sig(no)r Console, che si degnò impartire alla mia persona. Resta percioche sopra all' osequiata volontà ed arbitrio di V(ostre) Eccellenze) con la venerata loro Auctorita di troncare l' insidioso ed ingiusto abuso che da persona privata di Prevesa non sia il promesso a rascuodere questi diritti consolari.

Supplicando perciò istantemente di nuovo la decorata giustizia ed inata benignità e clemenza di V(ostre) E(ccellenze), affinche si degnono favorirmi una venerata di loro deliberazione, in termini che possa reprimere l' esazione dalle mani di persona private di Prevesa e di essere in preferenza in detta affitanza la mia persona, che attualmente mi applico nel servizio del Serenissimo mio Prencipe, esponendo più volte come vitima la propria mia vita per la difesa d' ogni affar publico e privato dei Sudditi.

Già l' esator di Prevesa sempre più si dilata con le sue cavilose insidie contro la mia persona e va misurando sempre tutti li miei passi e che procura più e più di nuovo con gli soliti suoi insidiosi maneggi a reprimerne ogni proffiquo sostentamento; e si distende temerariamente le sue continue avessazioni sino di questo luoco d' Arta; e presta mano esso esatore a certi contrabandieri Sudditi; oltre di che tiene secreta corrispondenza con Gente Grecha dell' Arta vicina di questo Voivoda; e che finalmente per causa dell' accenato esatore mi ritrovo di continuo travagliato con tenue mio zelo a meter riparo in ogni publico affare ed in riparo e vantaggio di tutti gli nostri Sudditi traffincanti; onde senza risparmio di vita ad ogni rischio ho procurato sempre a poner riparo in qualche modo contra li continui estorsioni che praticava questo ingiusto Voivoda verso a tutti gli Sudditi Veneti negozianti, in onore e gloria della veneta bandiera, come l'inchinata virtù di V(ostre) E(ccellenze) potranno rilevare in qualche parte dall' inserta attestazione di questo Sig(no)r Console di Francia, che con la sua spontanea volontà mi rilasciai detto attestato. Supplicando per tanto la venerata retta Giustizia di V(ostre) E(ccellenze) acciò si degnino anche in questo incontro favorirmi una di loro inchinata lettera, diretta appresso l' Ecc(ellentissi)mo Bailo K(avalie)r Memo alla Porta Ottomana, affinche con la sua Auctorità voglia aspalegiare gli miei gelanti e fedeli applicaz(io)ni per troncare totalmente gli arbitrari abusi dell' estorsioni di detto Voivoda. Non mi resta altro per ora che l' onore di farle umilissima riverenza; e con ogni proffondo inchino Le baccio umilmente a cadauno il lembo delle vesti.

Arta li 3 marzo 1779 s(tile) n(uovo).

Di V(ostre) E(ccellenze).

Umilissimo, devotissimo, oss(equissi)mo, oblig(atissi)mo serv(ito)r Francesco Pangalo, V(ice) Console Veneto.

Στο κάτω περιθώριο της πρώτης σελίδας του εγγράφου υπάρχει η σημείωση:

Ill(ustrissi)mo ed Ecc(ellentissi)mi Sig(no)ri V Savi alla Mercanzia.

6

A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Prima Serie (Consoli), Diversorum, b. 632, χ. αρ. (1779, Απριλίου 12)

Ill(ustrissi)mo ed Ecc(ellentissi)mi Sig(no)r(i) Sig(no)r(i) P(ad)roni Col(matissi)mi li Signori
V Savii alla Mercanzia

Troppo dolorosa e sensibile mi fù la notitia avanzatami da mio fratello e servo ossequioso,

che d' alcuni spiriti maliziosi e malevoli sommamente verso la benemerita ed afflitta servil famiglia Pangalo ebbero la consienza con ingiusto Memoriale quarelando con imposture e falssità contro il mio ledel ed onesto servizio appresso il Supremo Tribunale di V(ostre) E(ccellenze); assicurando le io umilmente che tatti quelli reclami è certamente contrarietà e tradimenti delli miei intrinsichissimi averssari che molto invidiano questo mio impiego; quali con avessazioni e stratagemmi e trame hanno studiato a fumentare e sodure certe persone triviali e manchevoli di ogni grazia a reclamare contro la mia innocenza appresso V(ostre) E(ccellenze); con questi stratagemmi de miei nemici tentono a reprimermi dall' impiego, come da più tempo tentarano in Levante per privarme questo tenue sostentamento; ma non trovarono minimo motivo delle mie direzioni, perche l' Ecc(ellentissi)mo Sig(no)r Prov(edito)r Gen(er)al da Mar K(avalie)r Nani et il N(obil) H(uomo) Prov(edito)r Est(raordinari)o di Santa Maura Morosini sono stati sempre aspetatori delle mie direzioni e del mio tenue fedel servizio, che più volte esponendo la propria mia vita per li delicati pubblici affari e per li propri vantaggi di tutti li Sudditi e della gloriosa veneta navigazione.

Già questi diritti consolari per doloroso abuso li esingono con ristretezza a Prevesa da privata persona affituale delti medemi diritti. Onde io da parte mia non ho comesso alcuno mancamento contro di minimo Suddito, anzi da me sempre protetti ed assestitti con impegno della mia propria vita appresso questi Comandanti Ottomani, come avrà la venerata loro maturità rilevato dalla mia precedente in data 3 marzo decorso, da cui accompagnavo a V(ostre) E(ccellenze) la lettera del mio principale sig(no)r Co(n)te Rosalem, Console in Patrasso, che per mera giustizia rassegnandole a seconda delle mie giuste ragioni per essere conferito all' affitanza di questi diritti per migliorare anche li vantaggi de Sudditi e per suffragare le mie lagrimevoli indigenze.

Rassegno umilmente perciò all' inchinato lume di V(ostre) Eccellenze) l' inserta venerata terminazione delli Ecc(ellentissi)mi Precessori di V(ostre) E(ccellenze), come purele rimeto li decreti e fedi della suditanza accompagnata con le tenue benemerenze nostre, unito anche d' un attestano del N(obil) H(uomo) Est(raordinari)o di Santa Maura Morosini, non avanzandomi il tempo di rassegnarle li rimanenti prove del mio tenue servizio. Già io mi diringo sempre enorme del fedel servizio del mio povero genitore e del fratello Nicolò, mio precettore e non indiverso.

Supplicando e d'imploro perciò genuflesso alla decorata giustizia e carità di V(ostre) E(ccellenze) acciò si degnino con la Loro clemenza favorirmi la venerata loro lettera dirreta al Sig(no)r Console di Patrasso, affinchè mi accorda la mia riconferma e d' essere la mia persona confferita nell' affitanza di questi driti; e che per tal grazia e carità non cessare a supplicare l' Altissimo per la conservazione e di maggiori glorie di V(ostre) E(ccellenze), assicurandoLe che, se mi troverano manchevole di minima colpa, potranno V(ostre) E(ccellenze) darmi li più gravi castighi, mentre con ogni proffondo inchino le baccio umilmente a cadauno il lembo delle vesti.

Arta 12 aprile 1779 s(tile) n(uovo)

Di V(ostre) E(ccellenze)

Umilissimo, devotiss(i)mo, oss(equissi)mo, oblig(atissi)mo serv(ito)r Francesco Pangalo, V(ice) Console Veneto.

Στο κάτω περιθώριο της πρώτης σελίδας του εγγράφου υπάρχει η σημείωση:

Ill(ustrissi)mo et Ecc(ellentissi)mi Signori V Savii alla Mercanzia.

A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Prima Serie, Consoli, Diversorum, b. 400, ap. 87 (1786, Σεπτεμβρίου 21)

... Infatti in oggidi il V(ic)e Console, che vi rissiede, non è che un semplice suo agente, che p(er) conto del Console di Patrasso esige li dritti Consolari, li quali principalm(en)te esistono nel riscoter l'un p(er) cento sop(r)a ogni merce viene imbarcata o trasportata da veneto legno; e siccome ciò p(er) la maggior parte si verifica non già nella scalla la più prossima ad Arta eh'è Sallagora, ma in varie che vi sono in quel golfo, così p(er) non esser defraudato il V(ic)e Console, mantiene sempre in Prevesa una sua persona, p(er)che all'arivo cola di ogni barca o bastimento, come luoco dove tutti devono aprodar di ritorno, sicuramente venga da ogniuno sodisfatto il soprad(et)to diritto ...

Abstract

Eleftherios L. VETSIOS: *The Collection of Venetian taxes in the area of Amvrakikos gulf during the 18th century: a great problem in the relationships between the consuls of Venice in Arta and the Venetian authorities of Preveza*

During the 18th century the collection of Venetian taxes from all boats anchored in the ports of Amvrakikos gulf was the cause of conflicts between the consuls of Venice in Arta and the Venetian authorities of Preveza. In general the collection of consular rights faced particular difficulties, considering the continuous complaints of the consular Authorities of Arta and their demands for more strict measures taken by the Venetian authorities. The loss of revenues from consular rights caused big economic difficulties in consular authorities, even though they exaggerated. The will of the consular authorities of Arta to have a conductor in Preveza created many problems and conflicts with the Venetian authorities of Preveza, but also with other persons that occasionally hired or sought to hire for the collection of taxes from boats that were trespassing the Amvrakikos gulf. Finally, the effort to appoint a conductor of the consular Authorities of Arta in Preveza is observed in almost all 18th century, because it ensured the collection of consular rights from all the boats that were anchored in the ports of the Amvrakikos gulf.

Βιβλιογραφία

- ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΟΥ Μ., 2006, *Εμπορικές σχέσεις Θεσσαλονίκης-Βενετίας κατά τον 18^ο αιώνα*, Κατερίνη
- ΑΡΧΟΝΤΙΔΗΣ Α., 1983, *Η Βενετοκρατία στη Δυτική Ελλάδα (1684-1699) – Συμβολή στην Ιστορία της περιοχής του Αμβρακικού κόλπου και της Αιτωλοακαρνανίας*, Θεσσαλονίκη
- ΒΕΤΣΙΟΣ Ε., 2007, *Η διπλωματική και οικονομική παρουσία των Βενετών στην περιοχή της Άρτας κατά τον 18^ο αιώνα*, Θεσσαλονίκη
- ΒΕΤΣΙΟΣ Ε., 2008, Ο έλεγχος του στομίου του Αμβρακικού κόλπου: Ένα μείζον πρόβλημα στις σχέσεις Βενετών και Τούρκων κατά τον 18^ο αιώνα, στο: Ι.Α. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ (Επιμ.), *Πρακτικά του ΚΗ' Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου (25-27 Μαΐου 2007)*, Θεσσαλονίκη, 83-102
- ΓΑΒΡΙΛΙΑΔΗ Κ., 1998-1999, Οι σχέσεις των Ελλήνων εμπόρων με τα προξενεία της Βενετίας 1720-1767, *Ηπειρωτικά Χρονικά* 33, 331-346
- ΓΑΒΡΙΛΙΑΔΗ Κ., 1999, Οι σχέσεις των Ελλήνων εμπόρων με το προξενείο της Βενετίας στην Πάτρα (1720-1767), στο: Α. ΑΡΓΥΡΙΟΥ, Κ.Α. ΔΗΜΑΔΗΣ & Α.Δ. ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ (Επιμ.), *Ο Ελληνικός Κόσμος ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση 1453-1981, Πρακτικά του Α' Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών, Βερολίνο 2-4 Οκτωβρίου 1998*, τ. 2, Αθήνα, 29-35
- ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ Ν.Δ., 2003, Ο Άγγλος αριστοκράτης John C. Hobhouse στην Πρέβεζα, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 39-40, 65-111
- ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ Ν.Δ., 2009, Ο Άγγλος γιατρός Henry Holland στην περιοχή της Πρέβεζας, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 45-46, 143-215
- ΚΑΡΖΗΣ Α. & ΚΑΡΖΗ Κ., 1987, Στατιστική και εμπορική σημείωση. Από τον Dozon: Επίτιμος πρόξενος της Γαλλίας στα Ιωάννινα (για την Πρέβεζα) (1870), *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 14, 21-25
- ΚΑΤΣΙΑΡΔΗ-HERING Ο., 1986, *Η Ελληνική παροικία της Τεργέστης*, τ. 1, Αθήνα
- ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ Β., 1972, *Το εμπόριο της Πελοποννήσου στο 18^ο αιώνα (1715-1792). Με βάση τα Γαλλικά αρχεία*, Αθήνα
- ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ Β., 1988, *Εισαγωγή στην ιστορία της νεοελληνικής κοινωνίας (1700-1821)*, Αθήνα
- ΛΑΜΠΡΟΣ Σ., 1911, Το εν Θεσσαλονίκη βενετικόν προξενείον και το μετά της Μακεδονίας εμπόριον των Βενετών, *Νέος Ελληνομήμων* 8, 226-233
- ΜΑΧΑΪΡΑΣ Κ., 1951, *Η Λευκάς επί Ενετοκρατίας 1684-1797*, Αθήνα
- ΜΟΑΤΣΟΣ Ε., 1969, Το βενετικόν προξενείον Κρήτης επί Τουρκοκρατίας, *Θησαυρίσματα* 6, 237-256
- ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ Γ., 2002, *Τα Πρεβεζάνικα*, Πρέβεζα
- ΜΠΑΡΟΥΤΣΟΣ Φ., 2002, *Ενοικιάσεις και ενοικιαστές φόρων στην Κρήτη του 16^{ου} αιώνα*, Κέρκυρα (αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή)
- ΠΑΠΑΔΙΑ-ΛΑΛΑ Α., 2004, *Ο θεσμός των αστικών κοινοτήτων στον ελληνικό χώρο κατά την περίοδο της βενετοκρατίας (13^{ος}-18^{ος} αι.)*. Μία συνθετική προσέγγιση, Βενετία
- ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ Χ., 2002, Οι εμπορικοί πρόξενοι στη Δυτική Στερεά και Ήπειρο. Το βενετικόν προξενείο της Άρτας (1720-1797), *Θησαυρίσματα* 32, 251-298
- ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ Χ., 2004, Οι εμπορικοί πρόξενοι στα Ιόνια νησιά: Ανάγκη και σκοπιμότητα, στο: Δ.Χ. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ & Τ.Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ (Επιμ.), *Πρακτικά Ζ' Πανιονίου Συνεδρίου (Λευκάδα, 26-30 Μαΐου 2002)*, τ. 2, Αθήνα, 577-593
- ΠΟΥΚΕΒΙΛ Φ., 1994, *Ταξίδι στην Ελλάδα – Ήπειρος*, Αθήνα

- ΣΑΘΑΣ Κ., 1977, *Ειδήσεις τινές περί εμπορίου και φορολογίας εν Ελλάδι επί Τουρκοκρατίας*, Αθήνα
- ΣΙΟΡΟΚΑΣ Γ., 1981, *Το Γαλλικό Προξενείο της Άρτας (1702-1798)*, Ιωάννινα
- ΣΧΙΣΜΕΝΟΣ Α., 2007, *Αμβρακικός κόλπος. Η φυσιογνωμία, ο πλούτος, η μαγεία και η ιστορία του*, Αθήνα
- ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ Δ., 1999, *Ο τελευταίος Βενετο-Οθωμανικός πόλεμος 1714-1718*, 2^η έκδ., Αθήνα
- BOERIO G., 1856, *Dizionario del dialetto veneziano*, Venezia
- BRAUDEL F., 1998, *Υλικός πολιτισμός, Οικονομία και Καπιταλισμός (15^{ος}-18^{ος} αιώνας)*, τ. 2: *Τα παιχνίδια της συναλλαγής*, Αθήνα
- DUMAS G., 1964-1965, *La fin de la République de Venise: aspects et reflets littéraires*, Thèse, Paris – Rennes
- HOLLAND H., 1989, *Ταξίδια στα Ιόνια Νησιά, Ήπειρο, Αλβανία, (1812-1813)*, Αθήνα
- INALCIK H. & QUATAERT D., 1994, *An Economic and Social History of the Ottoman Empire, 1300-1914*, Cambridge
- LUZZATO G., 1954, *Studi di storia economica veneziana*, Padova
- MANTRAN R., 1970, La navigation vénitienne et ses concurrentes en Méditerranée Orientale aux XVIIe et XVIIIe siècles, στο: *Méditerranée et Ocean Indien. Travaux du Sixieme Colloque International d'Histoire Maritime. Par les soins de Manlio Cortelazzo (Venise, 20-24 Sept. 1962)*, Paris, 375-391 (Civiltà Veneziana Studi 23)
- MCCLELLAN G.B., 1931, *Venice and Bonaparte*, Princeton
- MCNEIL W.H., 1974, *Venice. The Hinge of Europe 1081-1797*, Chicago – London
- PEZZOLO L., 1990, *L'oro dello stato. Società, finanza e fisco nella Repubblica veneta del secondo '500*, Venezia
- SELLA D., 1968, Crisis and transformation in Venetian trade, στο: *Crisis and change in the Venetian economy in the 16th and 17th centuries*, a cura di B. PULLAN, London, 88-105
- TAGLIAFERRI A., 1978, *Per una storia sociale della Repubblica Veneta: la rivolta di Arzignano del 1655*, Trieste

